

byplan | 3/15

byplan

Udkommer med 4 numre om året

Redaktion

Vibeke Meyling (ansvarshavende)
Rena Gonatos

Redaktionsudvalg

Ellen Højgaard Jensen, Niels Østergård, Dorthe Brogård, Vibeke Meyling, Rena Gonatos

Redaktionsudvalget udpeges af Dansk Byplanlaboratorium og FAB (Foreningen af Byplanlæggere)

Redaktionsadresse

Dansk Byplanlaboratorium
Vibeke Meyling
Nørregade 36,
1165 København K
Tlf.: 33 17 72 70
Mail: vm@byplanlab.dk

Abonnement i Danmark

Årsabonnement i 2015: 635 kr.
inkl. moms og porto.
Pris for udenlandske abonnenter
henvendelse til sax@byplanlab.dk
Ved medlemskab af FAB er
abonnement gratis

Grafisk tilrettelæggelse

Rena Gonatos

Forsideillustration

Vibeke Meyling

Bagsidebillede

Vibeke Meyling

Ekspedition

Dansk Byplanlaboratorium
Eva Josefsen
1165 København K
Nørregade 36

Tlf.: 33 13 72 81

Mail: db@byplanlab.dk

Tryk

Handy-Print A/S

ISSN 0007-7658

Oplag

600

Signede artikler står for forfatterens regning, usignede for den ansvarshavende redaktors regning

Projekter på kysten

- Udenfor sæsonen

Debat- og inspirationstur til Nordvestdanmark 10. december 2015

Se www.byplanlab.dk for mere information

- 2 **Leder: I ♥ Planloven, men...**
Vibeke Meyling
- 4 **Ny metode for planlægning i det åbne land**
Trine Eide og Katrine Kracht
- 10 **Lokale udviklingsplaner for landdistrikterne**
Annette Aagaard Thuesen og Suzanne Eben Ditlevsen
- 13 **Områdefornyelse i små og mindre byer**
Susanne Aagaard og Tenna Tychsen
- 20 **Ikke kun planer på papir**
Mette G. Bahrenscheer og Dorthe W. Brogård
- 26 **Midler — tid og sted**
Christopher Ketil Dehn Carlsen
- 30 **Udflytning af statslige arbejdspladser**
— Dårlig løsning
Hans Thor Andersen
- 37 **Regionen er død, længe leve regionen**
Kristian Olesen og Jonathan Metzger
- 43 **Opbyggelig gravskrift over Byplan**
1. del
Arne Post
- 50 **Omtale: Samskabelse**
Charlotte Odgaard Sjælland

I PLANLOVEN, men...

“Jeg elsker Planloven – men hvor er det ærgerligt, at vi snakker så meget om den, i stedet for at snakke om planlægning!” sagde Sara Berg, én af de godt 40 som deltog i årets Byplanmøde på det delmøde som havde overskriften: Når alt kommer til alt, savner vi så amterne?

Hun har ret. I hvert fald synes jeg, at vi skal bruge meget mere energi på at tænke på planlægning på godt og ondt – på at fremhæve og diskutere både *de gode eksempler* og *skrækeeksemplerne*. Det er konkret og til at forstå og lære af.

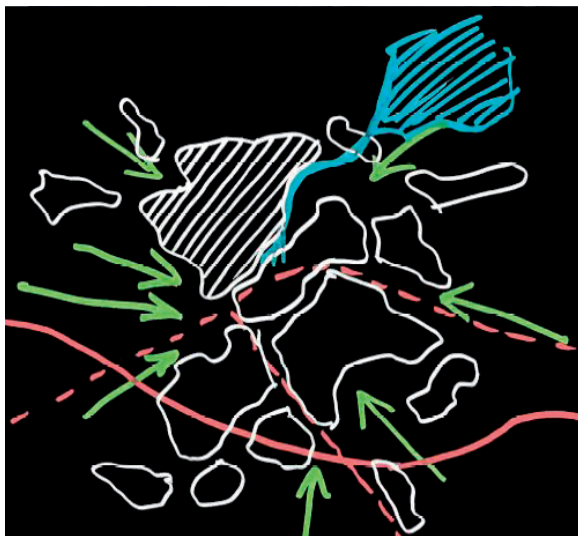
Byplanprisen er en af vejene til at lære af de gode eksempler. Prisen i år gik til Hjørring Kommune. Kommunen oplever nedgang i befolkningstallet og internt i kommunen tilflytning til byerne. Kommunen melder klart ud, at der skal investeres i de områder, hvor der er potentiale for vækst og udvikling, og at der skal tilpasses i de områder, hvor udviklingen er gået i stå. Det kan skabe nye kvaliteter begge steder. Et område med mange tomme og forfaldne huse, ser forladt og mismodigt ud. Her vil man fjerne de overflødige huse, så stedet ikke ser forladt ud. Det er at skabe kvalitet, at få byens rammer til at passe til byens indhold.

Dette nummer af Byplan giver mange eksempler på, at der rundt om arbejdes med planlægning, der ikke kun er planer

på papir, eller måske slet ikke er planer i egentlig planlovsforstand. Generelt handler artiklerne mere om proces end om resultater, med ord som ejerskab, engagement, samskabelse og frivillighed, og måske er det netop krise og manglende vækst, der er befordrende for et lokalt engagement og planlægning ikke af pligt, men planlægning der giver mening.

Men selvom vi elsker Planloven og kan se, at den har gjort en forskel, skal både dynamisk og vedkommende planlægning, og måske også skrækeeksempler, inspirere os til at justere den, der hvor der er behov for det, så den ikke består af en samling rigide regler, som står i vejen for at tænke nyt.

Artiklen om ny metode for planlægning i det åbne land argumenterer f.eks. for, at der er behov for en mere fleksibel lovgivning. At i dag er regler og praksis så centralt styrede, at det – i kombination med mangel på lokale data – ofte forhindrer realisering af optimale løsninger. Et eksempel er de omdiskuterede dyrkningsfri randzoner langs vandløb. Hvis det nu var lovligt at variere bredden efter de lokale forhold, kunne det samlede areal af randzonerne i mange tilfælde reduceres betydeligt, uden at det ville føre til større tab af fosfor end ved 10 meter brede randzoner overalt.

▲ *Byens billede, Odense*

Men nu hører jeg lige en stemme - mon ikke det skulle være den gamle redaktør:

” Ja, ja, ja – den er fin nok min ven – gode processer, ejerskab og engagement, det er godt, men hvem tager sig af den fysiske og rumlige dimension? Er der overhovedet nogen derude i kommunerne, der kan den disciplin at tænke

rumligt? ” - Det spørgsmål handler mere om planlægning og faglighed end om planlov, og måske handler det også om hvad vi vil med vore planer. Måske skal både kommuneplanrammer og lokalplaner have karakter af dogmeplaner – intet overflødig pynt, ingen bløde formuleringer som ‘god arkitektur’ og den slags, som ikke er til at rette sig efter. Arkitektonisk kvalitet er svær at sætte på paragraffer.

I Odense har man i mange år arbejdet med mellemforms planer, og på Byplanlaboratoriets kommuneplansseminar i Odense i september i år fortalte planchef Dorthe Harbo om, hvordan man i forvaltningen i forbindelse med et plan09 projekt med Dennis Lund som projektleder havde fået en vigtig efteruddannelse i at tænke rumligt og fysisk. Om at tegne byens billede, og om at arbejde med værdikortlægning og planprincipper. Og der er ingen tvivl om, at de fleste kommuner er nødlidende på dette felt. Spørgsmålet er, hvad medicinen er? I hele denne planlovsdebat som fra officiel side mest har haft karakter af symbolpolitik, må vi ikke glemme at tage en ordentlig debat om udvikling af faget, for der er masser af vigtige opgaver, som kræver faglig udvikling og nye måder at planlægge på. Lad os erstatte vækstmantraet med et kvalitetsmantra. Dem der kun taler om vækst, efterlader jo det meste af landet i et tomrum. ■

VM

Ny metode for Planlægning i det åbne land

Landbrugsbedrifterne vokser, og det samme gør behovet for dialog og samarbejde om planlægning i det åbne land. I projektet Landbruget i Landskabet er der udviklet en metode for arbejdet med den nye form for planlægning.

Af Trine Eide og Katrine Kracht

Der er brug for en ny form for planlægning i det åbne land. En planlægning hvor kommune, landmænd og andre beboere, natur- og miljøorganisationer og alle andre interessenter mødes, og i konstruktiv dialog bestræber sig på at finde frem til planløsninger, der kommer alle parter i møde. En planlægning som skaber bro mellem, på den ene side, den overordnede planlægning på kommunalt niveau, og på den anden side, konkrete og mere ukoordinerede indsatser på lokalt niveau. En planlægning med fokus på helheden; også selv om det kræver en mere fleksibel tilgang, end vi er vant til at se, når der lægges planer i det åbne land.

Nye muligheder

Behovet for en ny måde at planlægge på er stærkt stigende i takt med, at landbrugsbedrifterne bliver stadig større og samtidig falder i antal. De moderne og ekspanderende virksomhedslandbrug får stedse mere mærkbare konsekvenser for deres omgivelser, på godt og ondt.

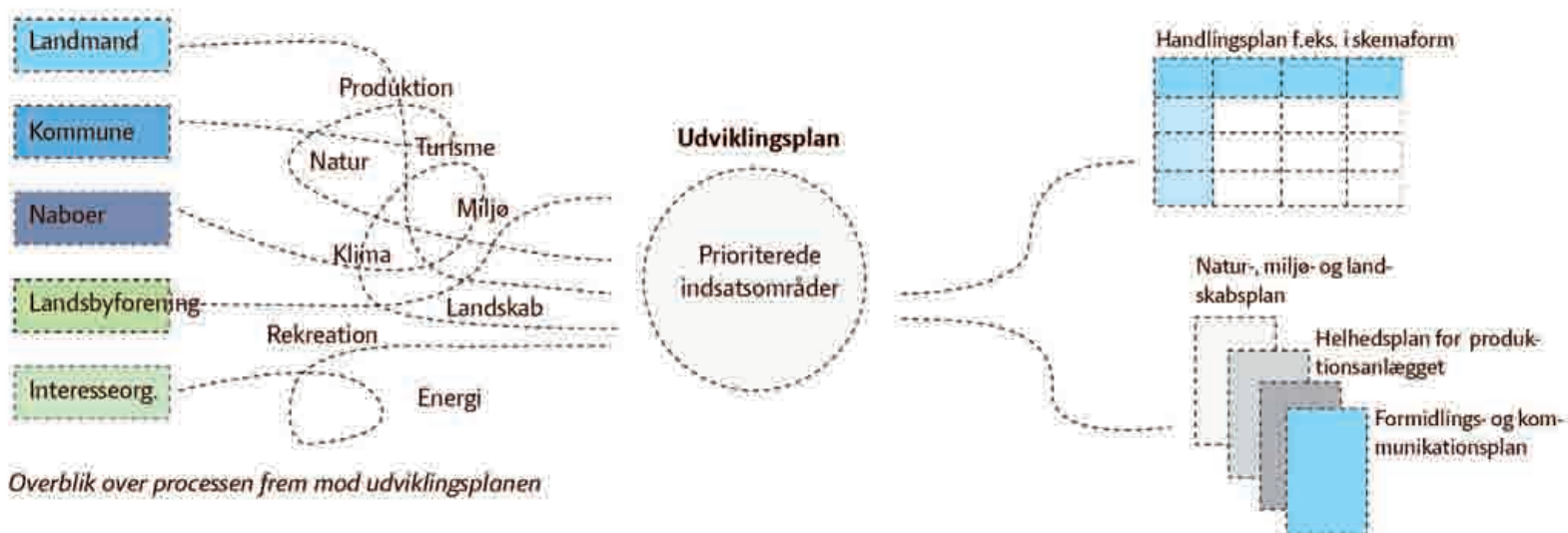
Det gode er, at når landbrugsbedrifterne vokser og deres jordtilliggende øges, opstår der nye muligheder for sammenhængende planlægning og indsatser, der kan løse nogle af de opgaver, der trænger sig på i det åbne land.

Det er baggrunden for, at projektet Landbruget i Landskabet blev sat i gang for godt to år siden. Projektet kørte frem til maj i år i et frugtbart samarbejde mellem Hjørring Kommune, Norddjurs Kommune, LandboNord, Djursland Landboforening, Aalborg Universitet (Institut for Samfundsudvikling og Planlægning), Aarhus Universitet (Institut for Bioscience, Kalø og Silkeborg), seks landmænd og SEGES (det tidligere Videncentret for Landbrug).

► *Formålet med den nye planlægningsmetode er at finde løsninger, som tilgodeser både landbruget, naturen og andre interesser i det åbne land. Foto Michael Bo Rasmussen.*

Udviklingsplan for bedriften

Et af projektets resultater var udvikling og afprøvning af en metode for dialog og en ny type planer på bedriftsniveau: Udviklingsplan for bedriften. En sådan udviklingsplan er et dokument, der synliggør de udviklingsmuligheder, strategiske overvejelser og ikke mindst løsninger, som en bedrift kan arbejde med i samspil med det omgivende miljø og lokalsamfund.

Grundlaget for udviklingsplanen er en dialog mellem den pågældende landmand, kommune, rådgivere og andre interessenter i lokalområdet med afsæt i landmandens visioner. Det er ambitionen, at udviklingsplanen fører til en aftale mellem kommune og landmand om bedriftens muligheder for udvikling med reference til kommuneplanen og kommunens øvrige prioriteringer.

Første skridt i processen er en screening af lokalområdet udført af kommunale medarbejdere og landmandens faste rådgivere i fællesskab. Her inddrages viden og relevante aktører, og der

samles input til udviklingsidéer og indsatsområder fra både landmand, lokale interessenter og kommune.

Efter et dialogmøde, som alle interessenter inviteres til, prioriteres visioner og potentialer, og konkrete indsatsområder formuleres, gerne efterfulgt af handlingsplaner. Udviklingsplanen kan indeholde emner som landskab, natur, miljø, rekreative muligheder og bygningsudvidelser.

Samarbejde som redskab

Udviklingsplanen, og ikke mindst dialogen under dens tilblivelse, giver både landmanden, hans rådgivere og kommunen en uvurderlig indsigt i hinandens tanker om fremtiden.

For landmanden giver det en højere grad af sikkerhed for investeringer i bedriften, fordi han/hun får kendskab til og forståelse for kommunens visioner og planer.

For kommunen kan den øgede indsigt i landmandens planer og den gensidige forståelse medvirke

til en mere holdbar planlægning, som nemmere kan realiseres, fordi landmanden som arealforvalter kan agere derefter.

I arbejdet med udviklingsplanen får man dialogen på et så tidligt stadium, at næsten alle muligheder endnu er åbne. Den tidlige dialog gør for eksempel landmanden mere fleksibel i forhold til at tilpasse eventuelle byggeplaner til kommunens planer for lokalområdet. Og omvendt kan kommunen inddrage landmandens strategiske overvejelser i sin planlægning. Den nye tilgang og udviklingsplanen bidrager dermed til at binde den overordnede planlægning sammen med det, der i dag kan synes som spredte og mere tilfældige indsatser på lodsejerniveau.

Men en udviklingsplan er ikke svaret på alle udfordringer for planlægningen i det åbne land. Der skal mere til.

Mere fleksibel lovgivning

Planlægning i det åbne land kan ikke adskilles fra

◀ *Overblik over processen frem mod og efter udviklingsplanen. Formålet med planen er at samle og kombinere de planer, som de forskellige interessenter hver for sig arbejder med.*

regulering af natur og miljø. En vis fleksibilitet i lovgivning og administrativ praksis er afgørende for, at der lokalt kan findes fælles løsninger, som er baseret på dialog og tillid mellem forskellige interessenter.

I dag er regler og praksis så centralt styrede, at det – i kombination med mangel på lokale data – ofte forhindrer realisering af optimale løsninger. Større spillerum for lokale løsninger kræver en højere grad af sammenhængende rammelovgivning, der giver plads til de lokale vurderinger og prioriteringer. Med udgangspunkt i høj faglighed skal der holdes fokus på kvaliteten, og samtidig er det nødvendigt med tværfaglige afvejninger, for eksempel mellem natur-, landskabs- og landbrugshensyn. Det er kombinationen af lokale løsninger og høj faglighed hos planlæggerne, der skal sikre bedre løsninger.

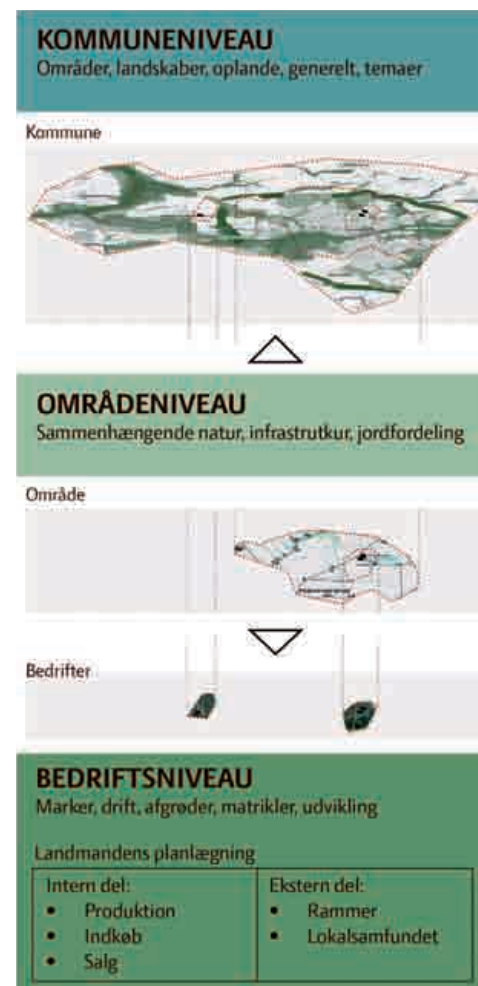
Effektive lokale løsninger

Et eksempel er de omdiskuterede dyrkningsfri

▶ *En bedre koordinering mellem de forskellige skalatrin i planlægningen, kan sikre den sammenhængskraft, der er nødvendig.*

randzoner langs vandløb. I en undersøgelse på en bedrift nær Hirtshals, udført som led i Landbruget i Landskabet, var konklusionen, at hvis det havde været lovligt at lade randzonernes bredde variere efter de lokale forhold – således at bredden er størst, hvor der er risiko for erosion fra den bagvedliggende mark, og mindst hvor der ikke er risiko for erosion – så ville det være muligt at reducere det samlede areal af randzonerne med 90 procent; uden det ville føre til større tab af fosfor end ved 10 meter brede randzoner overalt. Det ville give mulighed for at afsætte nogle af de 90 procent til naturinitiativer, hvorved både landmanden og naturen ville vinde ved de variable randzoner.

Uanset randzonernes videre skæbne illustrerer eksemplet, at fagligt velfunderede lokale løsninger baseret på de lokale forhold kan være mere meningsfyldte og i mange tilfælde mere effektive end nationale løsninger.

Frihed til lokal prioritering

Når vi ser på de naturarealer, som er beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens paragraf 3, er det tydeligt, at lovgivning, lovfortolkning og praksis hos myndighederne sommetider kan umuliggøre løsninger, som i sidste ende kan gavne både natur og erhverv.

Eksempelvis er det praktisk talt umuligt at få tilladelse til at sløjfe en gammel tilgroet mergelgrav, selv om den både ligger isoleret, er i dårlig stand og har et meget begrænset naturpotentiale, for i stedet at etablere eller udvide et andet areal med større eller potentielt større naturværdi.

Vi plæderer ikke for, at landmændene skal have lov til at flytte rundt med naturen efter forgodtbe-
findende. Det kan skabe en meget uheldig præcedens. Men hvis der skabes en ramme for større lokal selvbestemmelse, vil en landmand, hans kommune og lokale miljø- og naturorganisationer sammen kunne undersøge mulighederne for en fælles planløsning. Det vil sige en løsning, som giver rigere natur og større biodiversitet, samtidig med landmandens interesser tilgodeses.

Behov for områdeplaner

For at understøtte muligheder for og retten til at prioritere, beslutte og gennemføre lokale løsninger er der behov for rammer og et plansystem, der definerer flere niveauer, fra kommuneplan til mere lokalt baserede planer på område- og bedriftsniveau. Et system hvor niveauerne hænger sammen og løbende understøtter hinanden, således at det kommer tættere på dem, der skal agere i forhold til planlægningen og giver dem mulighed for at deltage ved at komme med input.

Vores arbejde med udviklingsplaner har ført til den erkendelse, at der i mange tilfælde er behov for et planlægningsniveau mellem udviklingsplanen på bedriftsniveau og kommuneplanen – et niveau i planlægningen, som forholder sig til et større område end en lokalplan og til et mindre end en kommuneplan.

Det kan være en del af en kommune med et antal landbrugsbedrifter samt en eller flere mindre byer, naturområder og andre landskabselementer. Med områdeplaner kan man skabe sammenhæng mellem den lokale viden på bedriftsniveau og kommuneplanen.

Større naturområder

Eksempelvis vil det i forbindelse med planlægning og etablering af større og mere sammenhængende naturområder i langt de fleste tilfælde være nødvendigt at inddrage flere bedrifter og lokalbefolkningen for at finde den bedste løsning. Ligesom med udviklingsplaner må også arbejdet med områdeplaner baseres på afdækning af de værdier og interesser, der er i spil, og på dialog mellem alle interessenter. Både udviklings- og områdeplaner bør i mange tilfælde gøres gensidigt forpligtende for de involverede parter, så man opnår handling og medejerskab.

Sagt på en anden måde må de involverede parter forpligte sig til at arbejde for det, man er blevet enige om. Ellers vil der være risiko for, at planerne blot bliver en papirøvelse uden konsekvenser i det virkelige liv.

Jordfordeling i en ny multifunktionel form vil være et værdifuldt redskab til at gennemføre områdeplanerne gennem en lokal proces og etablere sammenhængende arealer for eksempelvis landbrug, natur, miljø- og klimatiltag.

En farbar vej

Der er lang vej endnu, før dialogbaseret planlægning er normen i hele Danmark; men gennem Landbruget i Landskabet er det blevet påvist, at det er en farbar vej. Gennem lokalt samarbejde er det faktisk muligt at decentralisere reguleringen af landbruget og lave lokal planlægning til større gavn for både landbrug, natur, miljø og lokalsamfund, end vi ser med dagens praksis.

Men det kræver, at der er vilje til det på politisk niveau og hos de forskellige interessenter, som har noget på spil. Processen hen mod mere samarbejde og dialog i planlægningen er sat i gang. ■

Om forfatterne

Trine Eide og Katrine Kracht er begge arkitekter og ansat ved SEGES, Trine Eide som planchef og Katrine Kracht som konsulent.

Læs mere om projektets resultater på www.landbrugetilandskabet.dk

► Hvis det bliver tilladt at tilpasse randzonerne langs vandløb efter de lokale forhold, kan der frigives arealer til både landbrug og natur. Foto Michael Bo Rasmussen.

LOKALE UDVIKLINGSPLANER

for landdistrikterne

Denne artikel vil præsentere, hvad der ligger i begrebet 'lokal udviklingsplan for landdistrikterne', hvilke muligheder og udfordringer der er ved at arbejde med lokale udviklingsplaner, samt give eksempler på erfaringerne med lokale udviklingsplaner i krydsfeltet mellem kommune og lokalsamfund fra to områder i henholdsvis Vejle og Slagelse Kommune. Artiklen er udarbejdet på baggrund af en netop udgivet rapport og drejebog om emnet efter opdrag af Landudvikling Slagelse.

Af Annette Aagaard Thuesen og Suzanne Eben Ditlevsen

Rundt om i de danske landdistrikter arbejder man flittigt på at skabe udvikling. Nogle gør det fra projekt til projekt, men i stadig flere lokalsamfund udarbejder man lokale udviklingsplaner, som målrettet forsøger at skabe attraktive lokalområder.

En lokal udviklingsplan er et skriftligt dokument, der på linje med kommuneplanen udtrykker visioner og behov for et bestemt lokalområde. LUP'en er lokalområdets plan og formuleres med forskellige grader af kommunal hjælp. Men modsat eksempelvis lokalplanen har den lokale udviklingsplan ingen juridisk status. Der er derfor ikke nogen regler for borgerinddragelse i forbindelse med planernes tilblivelse. Alligevel er der ofte en mere aktiv borgerinddragelse i forbindelse med udarbejdelse af lokale udviklingsplaner end for øvrige kommunale planer, og rigtig mange borgere bliver engageret i forbindelse med tilvejebringelsen og gennemførelsen af lokale udviklingsplaner.

Mulighederne, som skabes gennem lokale udviklingsplaner for landsbyer, er mange. LUP-processen kan vække lokalsamfund til live og vende en krisesituation til ny udvikling. Arbejdet med LUP'en kan være med til at udvikle det lokale direkte demokrati, og processen kan medføre gode lokale diskussioner og styrke sammenholdet. Det kan også medføre, at lokalsamfund får indflydelse, idet LUP'en inddrages af myndighederne, når øvrige planlægnings spørgsmål besluttet. Og LUP-

processen kan medvirke til, at der skabes en sammenhæng mellem indsatserne fra lokalsamfund, lokal aktionsgruppe (LAG) og Kommune. LUP'en kan således være en konstruktiv forudsætning for mere helhedsorienterede helhedsplaner og lokalplaner for mindre lokalsamfund.

I vores arbejde med landdistriktsforskning og konsulentvirksomhed møder vi mange mennesker, for hvem det at leve livet på landet eller i mindre byer og landsbyer er et positivt tilvalg. Folk er glade for det sted, de bor. De tiltrækkes af naturen, de lave huspriser og fællesskabet. De er endda villige til at bruge mange timer på at forbedre vilkårene for den brede befolkning gennem frivilligt arbejde. Undersøgelser har da også vist, at foreningsmedlemmer på landet udfører mere frivilligt arbejde, end det er tilfældet for foreningsmedlemmer i byen. To eksempler på lokalsamfund, hvor man har lavet lokale udviklingsplaner – og brugt rigtig mange frivillige timer - er Hashøj Nordvest i Slagelse Kommune og Højen i Vejle Kommune.

Højen ligger syd for Vejle og er et aktivt lokalsamfund kendt for et rigt gymnastik- og idrætsliv. I

Vejle Kommune har man siden kommunalreformen arbejdet strategisk med LUP'er i form af landsbyprogrammer. Processen er inspireret af ABCD metoden, som stammer fra Chicago, tilpasset den vejlenesiske situation. Den lokale udviklingsplan for Højen er det 12. landsbyprogram i kommunen. Der er altså tale om en erfaren proces. Kommunen anvender en skabelon for, hvad den lokale udviklingsplan kan indeholde, som indebærer, at man lokalt skal prioritere 2 indsatser, som kan komme med i planen.

Vejle Kommune har en fastlagt proces, hvor de sammen med lokalrådet for Højen er startet ud med at afholde et borgermøde. På et enkelt borgermøde lykkedes det lokalråd og kommune sammen at skabe og afklare opbakningen til en række konkrete udviklingssemner for landsbyen. Der blev som en følge heraf sidste år nedsat 7 arbejdsgrupper om grønne områder, en velkomstpakke, udstykninger, aktiviteter for de 13-18 årige, Højens Haver, forskønnelse og trafikikkerhed og vartegn. De to emner, som endte i landsbyprogrammet var velkomstpakken under overskriften 'En varm velkomst' og forskønnelse.

Hashøj Nordvest er tre samarbejdende lokalsamfund, der ligger syd for Slagelse. Det er det første område, hvor der arbejdes med LUP-udarbejdelse i Slagelse Kommune. Man har grebet arbejdet meget anderledes an end i Højen/Vejle. Der er

// Modsat eksempelvis lokalplanen har den lokale udviklingsplan ingen juridisk status.

for både lokalsamfund og kommune tale om en eksperimenterende proces. Man havde ved opgavestart ikke nogen fastlagt skabelon for, hvad en lokal udviklingsplan skal indeholde. Metoden, man bruger, er borgerdrevne innovation inspireret af en innovationsmodel fra Kommunernes Landsforenings Konsulentvirksomhed. Slagelse Kommune har en åben tilgang til, hvad en LUP kan in-

deholde. Man ønsker – jævnfør den borgerdrevne innovation – at få borgernes ideer og perspektiver på banen og lægger ikke grænser for, hvilke indsatser og emner man kan arbejde med lokalt.

Konkret arbejder man i Hashøj Nordvest med stiplaner, kommunikation, sociale aktiviteter og en ny bygning i en ramme af et lærende lokalsamfund. Dette fokus stemmer godt overens med, at man i området har forskellige institutioner knyttet til leg og læring. Først og fremmest skole og daginstitution, men også Gerlev Idrætshøjskole og Gerlev Legepark. Modsat i Højen/Vejle arbejder man ikke systematisk med nedsættelse af arbejdsgrupper. Til gengæld tales der om udviklingssemner i tæt tilknytning til de kommunale institutioner og de kommunale ledere og ansatte, som har deres arbejdsliv i området.

På det generelle plan er der dog også udfordringer knyttet til udarbejdelse og gennemførelse af lokale udviklingsplaner for landdistrikter. Planerne får ofte en meget forskelligartet tilblivelse, en meget forskellig form og et meget forskelligt indhold. Ofte er der ikke en afklaring af, hvilken

støtte og opbakning, der er til rådighed. Kvaliteten af LUP'en risikerer at blive for dårlig på grund af for få ressourcer, så planen ender med at samle støv i skuffen lokalt og kommunalt. Det er også en udfordring at sikre, at arbejdet med planerne ikke bliver elitært og ekskluderende og dermed il-

plussiderne, udfordringerne osv. Der laves også mellemblyplaner for tidligere kommunecentre og andre mindre byer. Alle skal de finde deres plads i udviklingssporet. De lokale udviklingsplaner for landsbyer er en måde, hvorpå lokalsamfundene i samspil med kommune og planlæggere kan stille

// I vores arbejde med landdistriktsforskning og konsulentvirksomhed møder vi mange mennesker, for hvem det at leve livet på landet eller i mindre byer og landsbyer er et positivt tilvalg. Folk er glade for det sted, de bor. De tiltrækkes af naturen, de lave huspriser og fællesskabet.

legitimt. Her er det ekstra vigtigt, at man undgår 'dobbelteksklusion', hvor en ikke fyldstøgende dataindsamling lokalt, eller hvor minoritetsgrupper ikke er blevet hørt, danner basis for planlægning og politiske beslutninger centralt.

Lokale udviklingsplaner for landsbyer står ikke alene. Selv de største byer i Danmark laver planer, hvor de beskriver værdier, hvad de er gode til,

skarpt på de muligheder, der er i landsbyerne og den diversitet, der findes her. ■

Om forfatterne

Annette Aagaard Thuesen, Lektor/Ph.d. på Institut for Miljø- og Erhvervsøkonomi, Center for Landdistriktsforskning og Suzanne Eben Ditlevsen, arkitekt og indehaver af LandLabDK.

Referencer:

Ditlevsen, S. E. og Thuesen, A. A. (2015): Drejebog for lokale udviklingsplaner. www.sdu.dk/clf. CLF/LandlabDK.

Johansen, P. H. og Thuesen, A. A. (2011). Det, der betyder noget for livet på landet... - en undersøgelse af positiv landdistriktsudvikling i form af befolkningsfremgang i et landsogn i hver af de fem regioners yderområder. CLF Report 6/2011. Esbjerg: Center for Landdistriktsforskning.

*Moseley, M. J. (2002): Bottom-up 'Village Action Plans': Some Recent Experience in Rural England, *Planning Practice & Research*, 17(4), side 387-405.*

*Parker, G. (2008): 'Parish or Community-Led Planning, Local empowerment and Local Evidence Bases: An Examination of 'Good Practice'. *The Town Planning Review*, 79(1), side 61-85.*

*Sørensen, J. F. L. (2012): Testing the hypothesis of higher social capital in rural areas: the case of Denmark. *Regional Studies*, 46(7), side 873-891.*

Thuesen, A. A. og Ditlevsen, S. E. (2015): Lokale udviklingsplaner for landdistrikterne - eksempler fra to kommuner. CLF Report 46/2015. Esbjerg: Center for Landdistriktsforskning.

Vestviden (2014): Lokale Udviklings Planer – Konkret udviklingsværktøj eller? www.vestviden.dk.

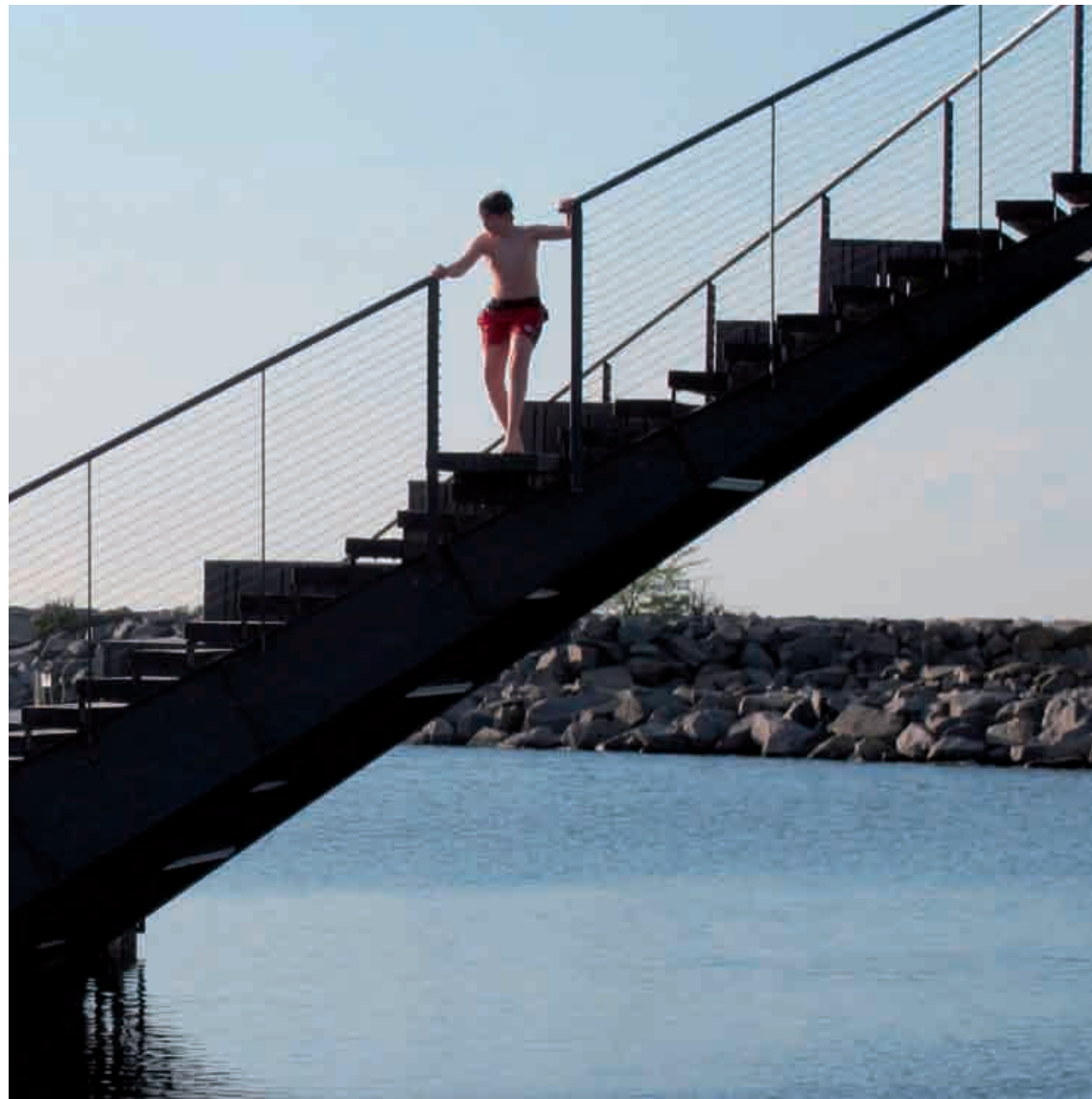
Område- fornyelse

i små og mindre byer

Områdefornyelsen i små og mindre byer byder på rig variation i samarbejdet mellem kommuner og lokale aktører. Områdefornyelse bliver ofte en dynamo, hvor både kommunale og lokale aktører vokser med opgaven – og opgaven vokser med.

Af Susanne Aagaard og Tenna Tychsen

► Havnebadet i Hasle er blot én af de nye funktioner i havnen. Foto: AAbyfornyelse

Problemerne ligner hinanden

I den globaliserede verden er de små og mindre byer under tiltagende pres. Byernes overlevelse og videre udvikling afhænger bl.a. af lokale aktørers evne og vilje til at indgå brede samarbejder for at opretholde og udvikle lokalsamfundet. Bl.a. på den baggrund støtter Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet - tidl. Ministeriet for by, bolig og landdistrikter - projektet "Medskabelse i lokal udvikling". På baggrund af gode erfaringer i Felsted, Hasle, Karby og Kværndrup med områdefornyelsen anviser projektet muligheder og veje til forbedring af byernes fysiske, funktionelle, arkitektoniske og socio-økonomiske forhold.

Områdefornyelsen i de fire byer har vist sig at være en løftestang til forbedring og forskønnelse af byernes fysiske rammer. Den er samtidig netværksdannende og projektudviklende. Uanset bystørrelse er udgangspunktet ofte det samme: nedslidte og funktionstømte bymidter; trafikale og infrastrukturelle problemer; manglende mødesteder for alle aldersgrupper og ofte et spirende netværk blandt lokale aktører, som gerne vil udvikle og forbedre forholdene.

Projektets resultat bliver en slags kogeboek, der viser veje og muligheder til mindre byers udvikling og forskønnelse. Indtil nu viser erfaringerne, at

◀ Den nye bypark i Kværndrup, hvor søen er blevet et anderledes og mere tilgængeligt aktiv. Foto: AAbyfornyelse

med en god start og en rummelig proces kan man med områdefornyelsens relativt få midler gennemføre gode projekter. Den rette proces og politiske bevågenhed kan knopskyde og multiplicere områdefornyelsens investering mange gange. Samtidig forøger processen byens socioøkonomiske kapital, der bl.a. tilfører viden, initiativ, læring og økonomi til byens netværk.

Omskiftelige vilkår

Når kommune og lokalsamfund kaster sig ud i områdefornyelsen, viser der sig altid overraskelser. Øverst på listen står tidsperspektivet og resourceforbruget. Typisk arbejder kommunen og lokalsamfundet tæt sammen i fem - syv år, om at få små og store indsatser til at gå op i den højere enhed. Fortællingen fra lokale kontaktpersoner er enslydende. Forståelse for udvikling og modning af projekterne står først klart, når resultaterne er synlige. Først dér oplever aktørerne for alvor, at investering i tid, møder og knaster har været det hele værd.

Processen er ny hver gang, f.eks. nye dynamikker i organiseringen, andre fokusområder i samarbejdet, i prioriteringerne og i gennemførelsen. Eller måske ændres forudsætningerne fundamentalt - f.eks. at skolen lukker, købmanden lukker, færgeforbindelsen nedlægges eller lign. Udskiftninger af kommunale eller lokale nøgleaktører undervejs forekommer også. Det betyder, at der skal bruges tid på fornyet dialog og forventningsafstemning omkring mål og resultater. Samtidig er områdefornyelsen en ny og omfattende

opgave for forvaltningerne, der ikke nødvendigvis tilføres flere ressourcer til opgaven. I og med at processen er lang, vil der i enhver områdefornyelse opstå uforudsete problemer, som man må håndtere i samarbejde og forsøge at optimere og finde nye løsninger på.

Ingredienser i den gode start

Programmet for områdefornyelse er den første store og udfordrende opgave. Når ministeriet har godkendt kommunens reservationsansøgning, har parterne ca. et år til at udarbejde køreplanen for områdefornyelsen. Det er forskelligt, hvordan processen gribes an.

Står programmet på ryggen af et forudgående godt samarbejde mellem kommune og lokale aktører, er relationer og tillid mellem parterne ofte etableret. Det gør starten lettere.

Nogle kommuner vælger at lægge projekt- og procesledelse i hænderne på eksterne konsulenter. Valg af konsulent som projekt- eller procesleder i programfasen sker både ud fra et udvidet ressourcebehov og behov for supplerende kompetencer i procesledelse og aktørinddragelse.

Uanset organisatorisk sammensætning fra kommunens side peger både kommunale medarbejdere og lokale aktører på, at afgørende faktorer i programfasen bl.a. er:

- At organisationen er klar og at de involverede parter har et tydeligt mandat
- At væsentlige forestillinger bliver vendt og giver et fælles nyt blik på byen
- At alle må drømme og føle sig hørt
- At nye projekter udformes med baggrund i konkrete, lokale behov
- At økonomien forekommer overkommelig/realistisk i forhold til projekternes omfang

Lokale ildsjæle trækker i arbejdstøjet

Samarbejdet om byfornyelsesprogrammet sker ofte med parter, der allerede er organiserede i lokalråd, bylaug eller borgergrupper. Det er aktører, som tager ansvar for fællesskabet, og som har blik for, at byen selv må føre an i kampen for byens fremtid. Ikke sjældent omfatter lokale repræsentanter både tidligere og nuværende politikere.

Udgangspunktet for udviklingen i de mindre og små byer er stedbundende værdier og potentialer. Byerne kan være fysisk og demografisk nødlidende, men mentalt viser der sig ofte overskud i form af stærke fællesskaber, stærkt forankret foreningsliv, lokalråd el. lign.

Udfordringen for de lokale aktører er at finde det nye fælles blik på deres by. Tilpas "forstyrrelse" og inspiration efterlyses i samarbejdet med kommune og fagpersoner. Byens potentialer skal ses med nye øjne, for at aktørerne i fællesskab kan sætte nye mål. Samarbejdet skal resultere i et robust program, der både peger på de konkrete projekter, og som er tilstrækkelig fleksibel til at håndtere en proces over fem år, hvor der kan vise sig uforudsigelige problemer.

► *Damms Gård i Felsted symboliserer lokal kulturarv, lokalt samarbejde og vilje og evne til at skabe nyt liv og aktivitet i byen. Foto: Aabenraa Kommune*

◀ Æblehaven – det nye mødested i Karby. Lokale aktører sllår græsset og sørger for, at området er ryddeligt og pænt. Foto: AAbyfornyelse

Ildsjæle møder skeptikere

Centralt i de lokale fortællinger er, at ildsjælene møder skeptikere, der har svært ved at se meningen med de store investeringer i områdefornyelsen. "Har vi det ikke godt nok, som vi har det, eller er pengene ikke givet bedre ud til andre ting". En af knasterne i programfasen er, at områdefornyelsesopgaven netop er så bred og altfavnde, at det kan være svært for lokale borgere at

overskue, hvad der egentlig er muligt at realisere i sidste ende. Det kan f.eks. være uoverskueligt at forestille sig, at en gammel gård i Felsted kan ende som byens perle, bibliotek og kulturcentrum.

Det lokale engagement vokser som regel i takt med, at resultaterne realiseres og bliver synlige. I de gode processer overser man ikke skeptikere

som fremtidige brugere. Fokus på løbende dialog, god information og presseomtale - fortælling af den gode historie - er nogle af de midler der medvirker til at også skeptikere inkluderes og ender med at tage resultaterne til sig.

Lokal merværdi og læring

Via den gode proces skabes der tid, rum og økonomi til at gennemføre anlægsopgaverne samt overblik og innovativ tænkning til at få projekterne til at knopskyde.

Et eksempel er Damms Gård, det nye medborgerhus i Felsted, som er indrettet i det tidligere gæstgiveri centralt i byen. Her har man med en områdefornyelsesudgift på 5,2 mio. kr. opnået en ekstern medfinansiering på 4,1 mio. kr. Hårdt presset på økonomien og funktionerne i det nye medborgerhus har de lokale aktører sammen med Aabenraa Kommune udviklet en ny type minibibliotek. Derved opnås en stabil funktion i bygningen og indtægt til husets drift. Tidligere ville man have lukket biblioteket. I stedet har man udviklet en ny biblioteksmodel, som tilgodeser mindre byer og kommunens planlægning. Aabenraa Kommune har da også planer om at implementere denne biblioteksmodel andre steder i kommunen, hvor det kan passe ind og tilføre kvalitet og nyt liv.

Et andet eksempel er havnen i Hasle, hvor man med områdefornyelsens ca. 2 mio. til havneaktiviteter har forøget midlerne med ca. 5 mio. kr. fra eksterne parter. Samtidig har man med gå-på-

mod og uimponerethed opnået et ekstraordinært statsligt tilskud på ca. 9 mio. kr. De ca. 16 mio. kr. har finansieret hhv. et nyt havnebad; en ny bystrand og en ny kanal med sænkede kajkanter.

Også i Karby på Mors og Kværndrup på Fyn er der flere gode eksempler både på netværksdannelse, lokalt samarbejde, gode projekter og på projekternes knopskydning. Alle med baggrund i en proces, hvor lokale aktører har indgået i et ligeværdigt samarbejde med kommunen og varetager opgaver, der supplerer og udvider aktørernes og kommunens engagement. Udover de konkrete nye investeringer er det samtidig udtryk for en forøgelse af byens sociale kapital og lokale læring. Dermed er bunden lagt for udvikling af nye projekter, og den positive udviklingsspiral er startet.

Hvem "drifter" lokalsamfundets nye kvaliteter?

Når områdefornyelsen er færdig, og projekterne anlagt, er kommunernes engagement som udgangspunkt færdigt. Byerne har fået forskønnet og forbedret de fysiske rammer, og mange gange er der yderligere anvendt ekstra bygningsfornyelsesmidler til renovering, forbedring og/eller nedrivninger. Der er foretaget store investeringer i nye anlægsopgaver, som kommunerne i deres exitstrategi skal sørge for bliver "driftet" og vedligeholdt.

► *Faciliteterne i Hasle havn er blevet så attraktive at roklubben fra Rønne har valgt at placere sig i Hasle. Et væsentligt aktiv i "det nye liv" på havnen.*

Foto: Bornholms Regions-kommune

Driften af de nye anlæg er endnu en grund til at fokusere på en positiv aktørinddragelse. I de mindre og små byer, der arbejder med områdefornyelse, er der ikke så meget fokus på socialt udsatte, da omfanget af problematikker knyttet hertil ikke har samme omfang, som i de større byer. Derved er der bedre plads og råderum for de ressourcerstærke lokale aktører til at udvikle og etablere projekter, som de efterfølgende føler et stort ejerskab til. Ejerskabsfølelsen følges ofte af en lyst og vilje til at indgå eller varetage om ikke hele driften så en del af driften af diverse nyanlæg.

I Hasle blev der ved områdefornyelsens start udarbejdet en partnerskabsaftale mellem Bytinget og Bornholms Regionskommune. Bytinget varetager den indvendige drift af medborgerhuset og af de nye lege- & aktivitetsarealer. Regionskommunen varetager den udvendige drift af medborgerhuset og sikkerhed på lege/aktivitetsarealerne. Havnen er kommunal, og kommunen varetager drift og vedligehold af både by-stranden og havnebadet. Badeklubben betaler for forbrug i saunabygningen og sørger om vinteren for renhold af toiletet. Der arbejdes på en partnerskabsaftale om byens involvering i aktiviteter på havneområdet.

I Felsted varetager Aabenraa Kommune driften af Damms Gård, mens biblioteket har en gruppe frivillige, der hjælper med bogopsætning m.m. Der er også stiftet en forening "Medborgerhuset Damms Gård", der har til formål at drive huset som medborgerhus med udlån af lokaler til forskellige aktiviteter. Foreningen har en driftsaftale med kommunen og får et mindre årligt tilskud på 20.000 kr., der dækker udgifter til foreningens aktiviteter i huset.

Fælles fremtid i mindre og små byer

De aktive lokalråd og borgergrupper i små og mindre byer er helt bevidste om, at byens udvikling ikke slutter med områdefornyelsen. Udvikling og overlevelse forudsætter en varig indsats lokalt. De aktive borgere er primært fra en generation, der har tradition for at tage sig af fællesskabet og de fælles værdier. Yngre generationer synes mere at engagere sig i enkelte sager som f.eks. maden i børnehaven, skolelukning o.lign. Udfordringen i de kommende år bliver bl.a. generatonskiftet i de lokale råd og borgerforeninger for at opretholde den lokale forankring.

Det er vigtigt for lokalråd og borgergrupper ikke at havne på sovepuden. Karby har indgået et bredere lokalt samarbejde med "de 7 sogne" og har udarbejdet en helhedsplan for fremtidigt samarbejde om udvikling af superlandsbyen på Vestmors. Hasle arbejder bl.a. på at realisere større

og mindre projekter i omdannelse af havnen. Kværndrup og Felsted har endnu ikke afsluttet områdefornyelsen. I Kværndrup arbejder man bl.a. på at renovere sportshallen, så den fremover også kan fungere som socialt mødested. I Felsted skal byens torv forskønnes og være mere multifunktionelt.

Både før, under og efter en områdefornyelse er det er vigtigt at påvise behovet for lokal udvikling. Den lokale presse er i den sammenhæng et godt redskab. Med den rette vinkel er byudvikling og områdefornyelsen godt stof. God kontakt og dialog til den lokale presse og de elektroniske medier giver et eller flere offentligt fora, hvor alle kan informeres om forskellige tiltag og aktiviteter. Derved holdes sagen varm, og aktørerne kan fortælle om lokale resultater. Derved forbedrer byerne deres attraktion og potentialer for ny bosætning og udvikling.

"Noget for noget"

Kommunerepræsentanterne udtrykker, at de gerne samarbejder med byer, der vil og kan mobilisere enighed og visioner for fremtiden, og som tager ansvar for resultater og fremtidig drift. Samtidig udtrykker lokale aktører, at de også gerne påtager sig ansvar for udvikling og drift af de anlæg og lokaler, som lokalsamfundet nyder gavn af. Sædvanligvis er der *ikke* taget stilling til driften af diverse nye anlæg fra start. Det betyder, at der

skal søges ekstra bevillinger til drift af de nye anlæg. Det kan skabe knaster i processen. Ofte beror aftaler om drift på forhandlinger mellem lokale og kommunen undervejs. F.eks. en aftale om at borgerne afholder udvendig drift omkring et medborgerhus, mens kommunen tager sig af indvendig drift.

KONKLUSION

Områdefornyelsen i mindre og små byer kan understøtte et strategisk sigte i den lokale udvikling, fordi den tilgodeser helhedssyn fysisk, socialt og kulturelt. Netop derfor stiller den også store krav til processen og de aktører som involveres. Områdefornyelsen opleves af både kommunale og lokale aktører som en stor, ambitiøs og kompleks opgave. Den stiller særlige krav til kommunens projektledelse. Opgaven ligger uden for en normal myndigheds- og planlæggerrolle, idet fokus nu også omfatter samarbejde med lokale aktører om langsigtet udvikling og kobling mellem menneskelige ressourcer. For kommune og tilknyttede fagpersoner handler det om at kunne leve sig ind i de lokale dynamikker via dialog, samarbejde og information. For de lokale aktører drejer det sig om at forstå forudsætninger for kommunens engagement, samt investerings- og driftsmuligheder. Lykkes det, kan der til gengæld komme robuste aftaler i stand mellem parterne om både gennemførelse, fremtidig drift og nye muligheder.

Projektet "Medskabelse i lokal udvikling" er ca. halvvejs. Når projektet er færdigt, ligger der en let tilgængelig og forståelig opskrift eller vejledning på gennemførelse af en vellykket områdefornyelse for de små og mindre byer. Indtil videre har vi afdækket nogle af ingredienserne i en god proces og et godt ligeværdigt samarbejde om områdefornyelse:

- Der skal være ildsjæle på begge sider af bordet – både lokale og kommunale
- Projektet skal opleves som fælles projekt af kommunale og lokale aktører
- Respekten skal gå begge veje – lokale input overfor fagligt overblik og evt. politiske muligheder
- Organisationen skal være entydig, og deltagerne skal kende deres roller og mandat, herunder også evt. konsulenter
- Der skal være tid til dialog og forventningsafstemning, når indsatser skal udvikles og prioriteres og evt. knaster håndteres
- God kontakt til pressen forøger interessen for projektet
- Områdefornyelsens økonomiske muligheder forøger aktørenes interesse for projekterne ■

Om forfatterne:

Susanne Aagaard, byplanarkitekt maa, AABYfornyelse og Tenna Tychsén, byplanarkitekt maa, Promonitor Byudvikling.

Ikke kun planer på papir

Hvordan sikrer kommunerne ejerskab til de planer de laver? Og hvordan kan borgerne kvalificere indholdet i planerne, og føle sig hørt i processen? Tre kommuner har sat den traditionelle lokalplan på pause og indledt deres planlægning med at inddrage, stille spørgsmål, lytte og samle viden om stedet.

Af Mette G. Bahrenscheer og Dorthe W. Brogård

I en travl hverdag, hvor opgaverne står i kø, kan det være svært at få tid til inddragelse og feltarbejde, inden planer eller paragraffer fældes ned på papiret. I mange tilfælde sker borgerinddragelsen først, når planerne bliver sendt ud i høring. I Roskilde, Allerød og Køge Kommune har man valgt at trodse tiden og sætte ressourcer af til at blive klogere på fortællingerne, mulighederne og den fysiske virkelighed på stedet. Her har dialogen med borgere og politikere vist sig at være godt givet ud, når de efterfølgende planer skal udarbejdes.

Jyllinges kulturhistorie og DNA

En solskinsdag i maj lægger dampskibet Skjelskør til i Jyllinge Havn. På dækket står 60 borgere, politikere og embedsmænd fra Roskilde Kommune og nyder udsigten over Roskilde Fjord. De har lige rejst sig fra gruppearbejdet om kommunens kulturarv, hvor de har drøftet fjordens kulturhistorie, og hvordan de mange fortællinger kan sættes i spil. Nu er turen kommet til Jyllinge, hvor "Inger fra Brugsen" og andre lokale ildsjæle vil vise rundt og fortælle byens historier.

I 2013 besluttede Roskilde Kommune at sætte fokus på kulturarven i kommunen. Baggrunden var, at der både i bymidten og i de mindre byer var brug for at få taget hånd om de bevaringsvær-

dige bygninger og byområder. Den traditionelle lokalplan blev i første omgang lagt i skuffen, og i stedet valgte kommunen at indlede arbejdet med en mere åben og bred proces, der involverede borgerne direkte i kortlægningen af kulturarven.

"Vi har lavet mange bevarende lokalplaner, hvor vi også har inddraget borgerne. Men indimellem er vi stødt på modstand, når planerne skal realiseres, fordi borgerne ikke rigtig har taget ejerskab til dem. Det har vi erkendt og i stedet prøvet at lave en bottom up proces, hvor vi først har hørt borgene og har gemt lokalplanlægningen til senere", fortæller Jan Bille, chefkonsulent og tidligere planchef i Roskilde Kommune.

Sejlturen på Roskilde Fjord er én af flere workshops, som har bidraget til dette nye blik på kommunens kulturarv. Forud for sejlturen lå en kortlægning af kommunens bærende kulturhistoriske værdier, hvor Fjorden blev udvalgt som en vigtig fortælling. Herefter fulgte interviews med borgere og ildsjæle i havnebyen Jyllinge, og en kortlægning af Jyllinges DNA.

"Det var netop historierne der var interessante", fortæller Jan Bille. "Vi vidste jo godt som fagfolk, hvordan husene så ud, og hvad der var værd at bevare. Men alt det imellem husene og det man ikke lige kan se, får også liv, når borgerne selv for-

► Det kan være et detektivarbejde at finde de borgere der kender historien, men kommer man i snak med de rigtige er der uendelig meget brugbar viden at hente. Her Hans og Jørgen på Jyllinge Havn. Foto: Planværkstedet.

tæller. På den måde fik vi gjort det mere levende for både os andre og dem der bor i byen. Gennem arbejdet blev det også tydeligere for borgerne at se de helheder, og det som var værd at bevare”.

Arbejdet er endt i et værdikatalog for Jyllinge, som blandt andet indeholder en udpegning af bygninger, landskabstræk, pejlemærker og samlingssteder, som har betydning for kulturarven og for byens borgere. Værdikataloget kan ifølge Jan Bille bruges som et input til den videre planlægning.

”Ud over den konkrete viden har vi fået en gruppe af ambassadører, som vil arbejde videre med kulturarven, og på frivillig basis vil gå videre med at formidle den”, fortæller Jan Bille.

Roskilde Kommune har taget metoden til sig og er i øjeblikket i gang med en kortlægning af bymidtens bevaringsværdier. Også her er borgerne med på byvandring og møder. Erfaringerne fra værdikataloget i Jyllinge er ifølge Jan Bille særlig anvendelige i kommunens mindre byer og afgrænsede byområder, hvor kompleksiteten ikke er for stor.

FAKTABOX: Mere inddragelse

Rapporten ”Lokalplanlægning i Danmark 2009 -2011” af Arne Post fremhæver, at der kun i 15 % af de ca. 200 undersøgte lokalplaner har været en forudgående høring. En lille, aktuel, uvidenskabelig rundspørgen hos kolleger i flere kommuner underbygger denne iagttagelse. Undersøgelsen fortæller også, at mange lokalplaner skrives under et stærkt tidspres, hvilket betyder, at borgerinddragelse og mere detaljerede undersøgelser af områdernes værdier ofte sættes på lavt blus. Der er ikke tid. Både i Arne Posts undersøgelse og vores egen rundspørge ytres ønske om, at der i højere grad er tid og mulighed for, at lokalplanprocessen suppleres med en for-offentlighedsfase, hvor borgere mv. inddrages mere aktivt.

Seminar om byudvikling i Allerød

Byrådet i Allerød er samlet til forårsseminar. Bussen drejer ud fra Rådhuset, for i dag skal drøftelserne ske "ude i landskabet". Temaet er byudvikling, og med kommunens nye boligudbygningskatalog under armen venter 11 mulige boligområder på ruten. Første stop er Teglværksgrunden, der i fremtiden kan blive ramme om ca. 250 nye boliger, en daginstitution og et demensplejehjem.

Byrådet i Allerød vil sikre kernevelfærden i kommunen. Det skal blandt andet ske gennem en attraktiv boligudbygning, der kan tiltrække nye borgere i den erhvervsaktive alder. I dag er kun en tredjedel af kommunens arbejdspladser besat af egne borgere, og byrådet ser gerne, at flere erhvervsaktive bosætter sig i kommunen. Derfor er byrådet og forvaltningen taget på tur for at undersøge en række mulige boligområder nærmere. Inden den egentlige planlægning sættes i gang, skal der tænkes nyt og findes fælles fodslav for boligudbygningen, både hvad angår placering, boligtyper, størrelser og ejerforhold.

Som input til de politiske drøftelser har planafdelingen udarbejdet et boligudbygningskatalog med udviklingskitser til de 11 potentielle nye boligområder. Skitserne viser konkrete forslag til, hvordan hvert område kan gribes an landskabeligt,

hvilke bebyggelsestyper de kan indeholde og hvor mange boliger de kan rumme. Et godt værktøj til drøftelse i felten, når der skal ses på muligheder.

”Politikerne skal ikke bare se planerne på papir, de skal ud og se det med egne øjne og drøfte mulighederne i felten. Det giver en fælles reference. Der er stor forskel på at sidde i et udvalgsværelse og prøve at nå et resultat og på at sidde i en bus, hvor man stille og roligt kan tage sig tid til dialog”, pointerer planchef Poul Rasmussen.

På turen får politikerne lejlighed til at se de skitserede planer i forhold til det landskab og de omgivelser, de er tænkt i. Det giver et godt grundlag for de videre diskussioner om, hvilke områder der skal sættes i spil og hvordan de kan bebygges. Boligudbygningskataloget har dokumenteret, at det er muligt at komme op på 1900 nye boliger inden for de næste 12 år.

”De 1900 nye boliger er indarbejdet i vores nye planstrategi, der netop er kommet i høring”, fortæller Poul Rasmussen.

◀ For ”Teglværkskvarteret” i Allerød er der udarbejdet en rammelokalplan, der bygger på det skitseforslag, som politikerne har set og vurderet på deres tur i felten. Illustration: Planværkstedet.

Planlægningen for det første nye boligområde fra boligudbygningskataloget er allerede sat i gang. Dialogen mellem politikere og forvaltningen i felten har givet et fælles billede af Teglværksgrundens muligheder og landskabelige kvaliteter, og efterfølgende dannet afsæt for en rammelokalplan for området. I planen er der gjort ekstra meget ud af at beskrive områdets landskabelige indpasning og sammenhæng med naboområderne. Det er et ønske fra politikerne i Allerød, at der lægges stor vægt på at bevare de store natur- og landskabsværdier i kommunen samtidig med, at der skal skaffes plads til nye borgere i de kommende boligområder

SAVE og dialog om fremtiden i Ølsemagle

26 beboere fra den lille by Ølsemagle står søndag morgen sammen foran Ølsemagle Kirke parate til byvandring og workshop. I den sidste uge har borgerne haft lejlighed til at kigge med over skulderen, mens der blev lavet SAVE-registreringer i landsbyen. Flere er gået med rundt om husene og har fortalt om deres by. Syv borgere har i interviews uddybet deres mening om den eksisterende lokalplans bestemmelser og de fremtidige planer for det nye byudviklingsområde, som Ølsemagle nu bliver en del af.

Ølsemagle ligger i Køge Nord tæt på sydmotorvejen og med Skandinavisk Transportcenter som

nærmeste nabo. Byggeriet af København/Ringstedbanen er i fuld gang øst for byen. Ølsemagle kommer i nær fremtid til at ligge midt i et nyt stort erhvervsområde og i en hel ny bydel omkring Køge Nord Station. Det er i det spænd, mellem fortid og fremtid, at landsbyen befinder sig.

Køge Kommune har valgt at lave et SAVE-tjek af værdierne i dialog med byens borgere, inden der udarbejdes ny lokalplan for Ølsemagle. Byen er i dag omfattet af en relativ begrænsende bevarende lokalplan, og det er borgernes og politikernes ønske, at bevaringsværdierne bliver tilpasset den udvikling, der rent faktisk sker. For som borger kan det være svært at forstå, at man ikke må sætte en kvist på sit hus, når der lige om hjørnet må bygges et fjernlager for Netto.

”Med den tidligere lokalplan for Ølsemagle fra 1994 følte borgerne sig taget på sengen, og havde ikke ejerskab til planen. Derfor har vi ønsket at gøre det anderledes denne gang, og inviterer borgerne med ind i værkstedet”, siger chefkonsulent Henrik Holmer fra Køge Kommune.

Resultaterne af SAVE-kortlægningen og borgernes udtalelser er blevet fremlagt på en byvandring, hvor borgerne også bidrog med egne fortællinger. Efterfølgende blev der holdt borgerworkshop, hvor hele byen kunne drøfte, hvad der

var de særlige værdier, og hvor det ikke længere giver mening med de restriktive krav.

“Ølsemagle skal ikke være et museum men et aktivt bidrag til et nyt byområde, så landsbyen både fortæller områdets kulturhistorie, men også kan udvikle sig i takt men omgivelserne”, udtaler Henrik Holmer.

SAVE – kortlægningen har vist, at der i dag er færre kulturarvsværdier, end da den første lokalplan blev lavet. Det er Kommunes erfaring, at SAVE-kortlægningen udført i dialog med borgerne har givet en større forståelse for redskabet og resultatet blandt borgerne, end hvis der alene havde været en fagperson i feltet. Borgerne har også tilført en ny vinkel til tolkningen af SAVE,

◀ *Ud over de bevaringsværdige huse er bevaringsværdierne i Ølsemagle de åbne tofter foran gårdene, kirken og den centrale kirkeplads og oplevelsen af terrænet omkring åen igennem byen. Illustration Planværkstedet.*

Bebyggelsesstruktur

	SKOV		ØVRIGE BYGNINGER
	MARKANT BEBYGGELSESMØNSTER		PLADS
	DOMINERENDE BYGNING		MARKANT TERRÆN
			KIG, UDSIGT

hvor hverdagens udfordringer i en bevaringsværdig landsby bliver mere synlige.

”Forventningerne om at alting er afgjort på forhånd skal vi gøre op med i fremtiden. Vi skal blive bedre til at formidle at vi vil dialog og lytter til, hvad borgerne synes”, siger chefkonsulent Henrik Holmer.

Erfaringerne

De tre cases viser, at inddragelse af borgerne og tidlig dialog med politikerne giver en viden om stedet, der kan spare tid og kræfter, når planerne skal udarbejdes. Det skæve, det værdifulde og det levede liv kan være svært at se fra rådhuset, men gennem dialogen og ved selvsyn kan alle parter blive klogere, både på hinanden og på den fysiske ramme, som planerne skal være en del af. Som planchef Poul Rasmussen udtrykker det: *”Det er altid en fordel af have et fælles billede at tale ud fra, hvad enten det handler om borgerne eller det politiske niveau.”* ■

Om forfatterne

Mette G. Bahrenscheer, Landskabsarkitekt MDL, Planværkstedet ApS og Dorthe W. Brogård. Arkitekt MAA, Planværkstedet ApS.

Planværkstedet har været konsulent på de tre projekter, der er brugt som cases.

FAKTABOX:

Hvad kom der ud af dialogen?

Ikke-fagfolk fik:

- Forståelse for og indsigt i fx SAVE metoden – hvad går den ud på og hvad er det den kan bruges til. Den direkte kontakt var i høj grad med til at afmystificere kortlægningen
- Løftet blikket fra egen matrikel og fik set på hele byen – og fx hele fjordlandskabet i Roskilde som en helhed
- Forståelse for den lokale byggeskik
- Øjnene op for de nyere fortællinger, f.eks. Risø som kulturarv.
- Stolthed over deres by og bygninger. ”Er mit hus virkelig bevaringsværdigt – det er jo noget gammelt skrammel”
- Forståelse for hvad landskabet betyder for byens udvikling, bygningernes placering og områdets værdi, fx de grønne tofter i Ølsemagle og terrænet i byen
- Fik talt med og lyttet til hinanden på stedet, og fik forståelse for hinandens holdninger

Fagfolk fik:

- Forståelse for det der har værdi for borgerne, men som ikke kan ses med det blotte øje – i Jyllinge var det fx Jyllingehallens værdi som samlingspunkt og del af kulturhistorien – her har borgerne gennem flere år holdt ålefester for at spare sammen til hallen
- Forståelse for særlige områders værdi for borgerne – steder hvor der fx er knyttet traditioner, hvad er ”no go” i forhold til ændringer og hvor er der mulighed for fornyelse
- Forståelse for helt praktiske problemer. Hvad gør man med træer, der skygger, men som er erklæret bevaringsværdige, eller staldbygninger som ikke længere er i brug, og som er dyre at vedligeholde
- Tjekket om de krav som fx gamle lokalplaner stiller, også holder trit med virkeligheden
- Mulighed for at se materiale, fx gamle fotos og tegninger som private ligger inden med
- En hurtig adgang til viden i stedet for at skulle læse sig til alt – og anvist interessante steder som kun de lokale kender.
- Fik kontakt til en række ildsjæle og frivillige, som kan være gode at trække på i det videre arbejde
- Nedbrudt barrierer og fordomme, fordi man mødes, ser hinanden i øjnene og opdager, at der er mange forskellige holdninger - også borgerne imellem

Midler- tid og sted

Midlertidighed er et af tidens helt store buzzwords. Midlertidighed skaber merværdi ved at lade kreative hjerner besjæle områder, der ellers ligger brak i en tid, hvor store som små byer undergår store forvandlinger i form af anlægsprojekter i både privat og offentligt regi.

Midlertidige projekter er blevet populære fordi de, i de fleste tilfælde, tilfører værdi til alle led i kæden fra developer, til borger.

De midlertidige projekter er blevet allemandseje af relativt banale årsager og dette burde kalde på en granskning og en genfortolkning af konceptet og dets ideologiske grundtanke.

Af Christopher Ketil Dehn Carlsen

Midlertidige projekter i dag

De midlertidige projekters fremdrift skyldes blandt mange andre ting en konsensus mellem borgere, kommune og developere om, at 'der må kunne gøres noget'. Borgere kan i denne sammenhæng deles op i to kategorier, hvoraf den ene er brugeren, og den anden er iværksætteren.

Iværksætteren ønsker steder at afprøve nye ideer, mens brugeren ønsker bylivets intensitet bevaret, så fordelene ved et givent sted ikke forsvinder, når der planlægges eller igangsættes et nyt projekt.

Developere er interesseret i at brande udviklingsområder, inden de står færdige, så de allerede tidligt i deres udbyggede tilstand har identitet og en plads i folks bevidsthed. Dette er vigtigt ud fra et forretningsmæssigt synspunkt, og de midlertidige projekter bygger bro mellem de forskellige interesser.

De midlertidige projekter er populære, fordi de tilsyneladende skaber værdi af ingenting, men hvilke spørgsmål stilles og besvares der i de midlertidige projekter der etableres over alt i landet i disse år? Er den demokratiske proces der ligger til grund for programmeringen af det midlertidige demokratisk nok, eller kan projekterne være fartøj for en endnu højere grad af stedslige og brugerdrevne kvaliteter, end det er tilfældet i dag? Er den branding der finder sted meningsbærende nok, eller er den blot en branding for brandingens skyld?

Mangler der noget?

De midlertidige projekter der ser dagens lys, er oftest blevet til i en proces, hvor inddragelse og stedslige kvaliteter er øverst på spisesedlen.

#KMDK

De gode projekter åbner øjnene for kvaliteter, som ingen havde turdet håbe eksisterede, og peger langt ud i fremtiden, fordi en humoristisk tilgang og lave etableringsomkostninger gør de midlertidige projekter til et 'gratis' og uforpligtende gæt. Det kan jo altid laves om.

Balancen mellem branding af det midlertidige og branding af det stedslige er hårfin, og det er vigtigt at fastholde, at de midlertidige projekter skal understøtte og understøttes af et lokalt drive og skabe vedvarende lokal udvikling.

Når midlertidige projekter planlægges, skal man derfor være opmærksom på, om der gives det til lokalsamfundet, som det fortjener og har ret til, eller om der blot tilføres et udefrakommende koncept, som efterlader et vakuum når det forsvinder.

En kort, en lang

Midlertidighed er, og skal være, mange ting. Midlertidighed er i nogle tilfælde tre år, og i andre tilfælde tre dage. Den kortvarige midlertidighed popper op og forsvinder, og har i kraft af sin korte brændetid en højere intensitet. Den kortvarige midlertidighed har tendens til at overskygge stedets kultur, og det er ærgerligt, når stedets ånd og kultur bør være det meningsbærende.

Kulturmøde

I maj 2015 udskrev arkitektforeningen en åben arkitektkonkurrence om udformningen af en pavillonscene til Kulturmødet Mors. Kulturmødet er

en årlig begivenhed, der med fokus på dialog, debatter og optræden søger at udvide og udforske forståelsen af kultur.

Kulturmødet foregik i centrum af et af de hedest debatterede områder i Danmark, nemlig ikke i København eller Århus. Der er nok mange årsager til, at lægge et stort opslået kulturelt arrangement så langt som muligt fra de steder, som af visse mennesker ville betegnes som de kulturelle epicentre i Danmark. Blandt andet fordi mange danskere er ved at få øjnene op for, at Danmark er andet end de store byer, og fordi de mange mindre byer igen bliver tillagt en stor værdi, som kulturbærende samfund i vores kollektive bevidsthed.

Mors bliver valgt for at tilkendegive, at den lokale kultur er ligeså vigtig som den nationale.

Så når man vælger at holde et møde om kulturelle forskelle og ligheder, et sted som er geografisk, infrastrukturelt, demografisk og ikke mindst kulturelt anderledes, end den type steder hvor størstedelen af debattørerne kommer fra, må det betyde, at stedets betydning skal indgå aktivt i debatten. Hvordan gøres det så?

Lokalitetet

I konkurrenceprogrammet blev der lagt vægt på midlertidighed, samspil med konteksten og integrationen af lokale borgere i brugen af pavillonen.

Vinderprojektet blev Lokalitetet, der igennem sin

udformning, fleksibilitet og placering ikke blot skulle aktiveres af udefrakommende talere og debatgrupper. Lokalitetet skulle også være et udstillingsvindue for lokale aktører, der havde noget på hjerte, og et skridt i retning af en større integration mellem udøvende kunstner og beskuer og en mulighed for at bytte om på disse roller.

Pavillonen blev bygget som et overdimensioneret reolsystem, hvor de tomme reoler indbød til udstilling af den lokale kunst, det lokale håndværk, den personlige digtsamling eller aflagte kageopskrifter. Kort sagt alt, som morsingboerne kunne formidle om deres kultur for på den måde at brande deres eget sted.

Pavillonens udformning som et moderniseret og stiliseret saddeltagshus, lagde sig som en naturlig del af den villavej, hvor mødet fandt sted, og understregede på den måde betydningen af stedet. Huset blev endnu et af de mange huse på vejen, og pavillonen blev således ikke tænkt som et generisk samlesæt, der kunne stå hvor som helst, men skulle arbejde sammen med sin kontekst, også selvom det kun var for et par dage.

Pavillonens fleksibilitet skulle sikre et svingende antal besøgende. Den ene husgavl kunne derfor skubbes ud, og på den måde skabe et rum omkring sig, som kunne tages i brug som tilskuerpladser og udvidet udstillingsområde. På denne måde blev huset på netop det sted, inddraget som en aktiv spiller i et større publikums-flow.

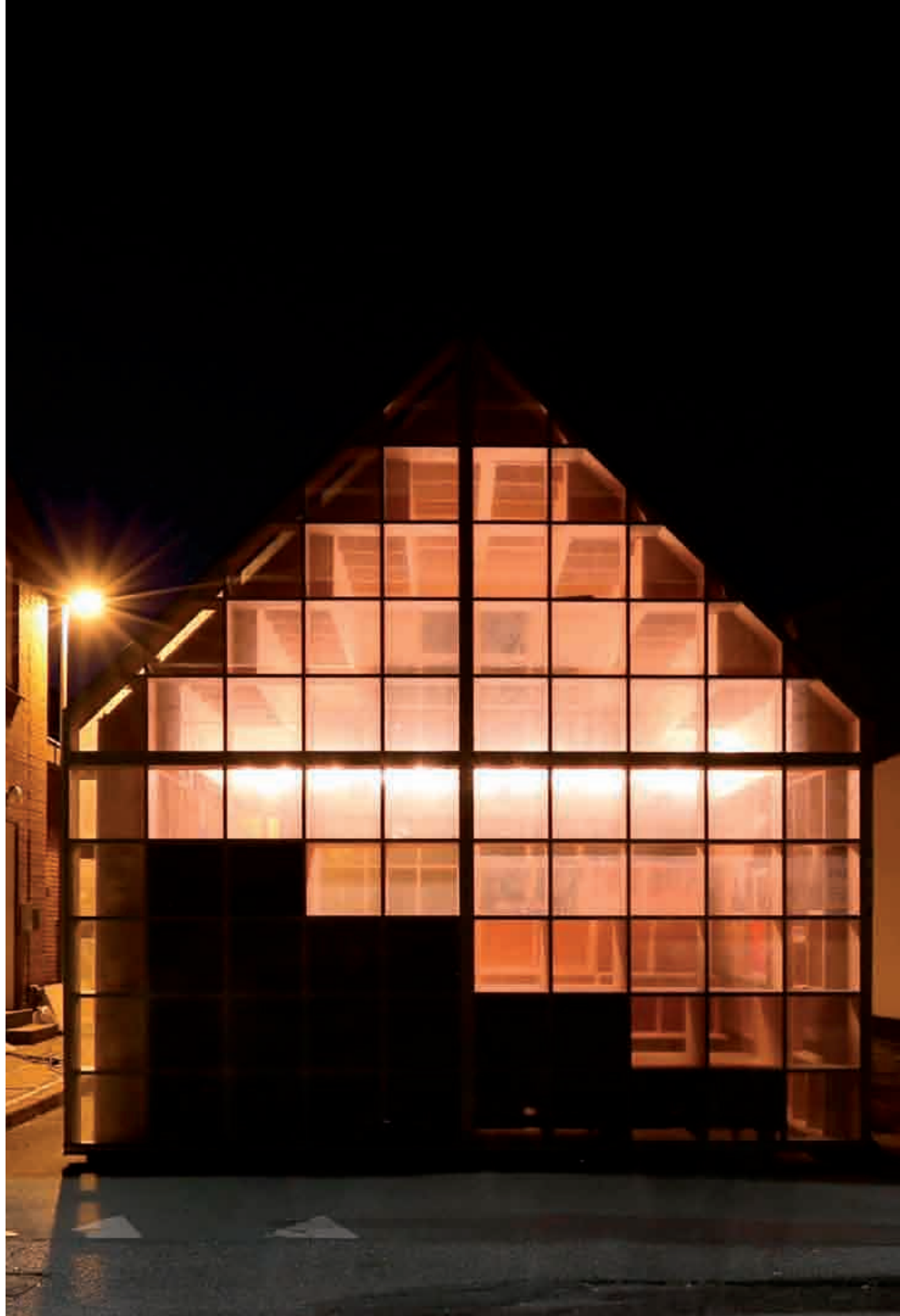
Hvad så?

Lokalitetet på Mors blev mellem torsdag den 20. august og lørdag den 22. august et sted, hvor folk fra hele Danmark og resten af Europa fik en mulighed for at kigge ind i Morsingboernes stuer. Lokalitetet husede i sin korte levetid aktører fra både lokalsamfundet og fra 'den kulturelle elite'. Elever fra Morsø Gymnasium fik således et sted at fremføre performancekunst, mens fotokonkurrencen om arkitektur på Mors fik et naturligt udstillingsvindue.

Den afslappede og ikke programsatte deling og eksponering af Morsingboernes egne frembringelser blev måske aldrig så udpræget, som konkurrenceforslagets ophavsrethavere havde forestillet sig, men pavillonen selv blev et indlæg i en debat om kultur og midlertidighed. Om lokalitet og stedslige kvaliteter. Pavillonen skulle være et bud på en midlertidig struktur, der ikke kun brandede begivenheden, men som også brandede selve stedet. Det blev ikke nødvendigvis et bedre midlertidigt projekt end så mange andre, men det blev et anderledes bud, fordi det i så høj grad afhang af stedet. Stedet spiller den største rolle, og hvis ikke man søger at finde en sammenhæng mellem sted og begivenhed, mister de midlertidige projekter deres betydning. ■

Om forfatteren

Christopher Ketil Dehn Carlsen, arkitekt MAA, er den ene af to indehavere af Tegnestuen LOKAL.

Udflytning af statslige arbejdspladser

– dårlig løsning

Spørgsmålet om udflytning af statslige arbejdspladser har meldt sig med stor styrke efter valget i juni 2015; Udflytningen skal ses som et modtræk til den udvikling, der har favoriseret storbyerne bl.a. i form af befolkningsvækst. Det er imidlertid næppe muligt at kompensere for denne udvikling ved at flytte selv et større antal statslige arbejdspladser ud af Hovedstaden.

Af Hans Thor Andersen

Regionaludvikling i Danmark

– et tilbageblik

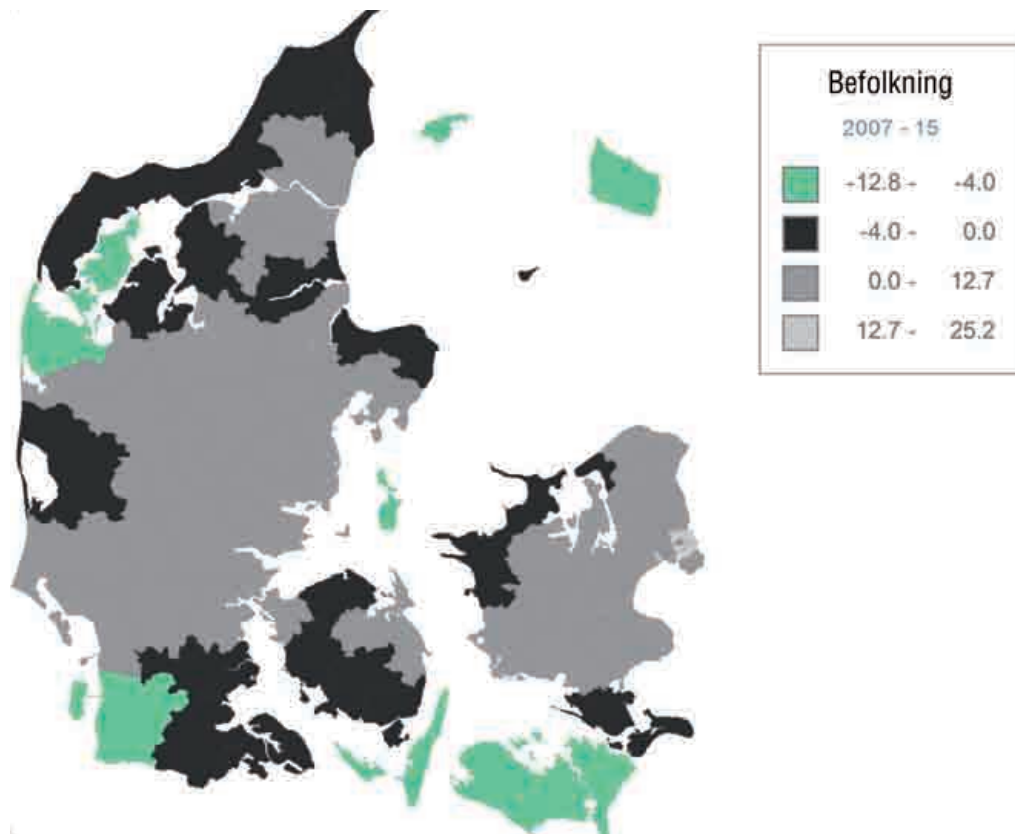
Siden krisen for alvor blev mærkbar i 2009 har de enkelte regioner i stigende grad udviklet sig forskelligt. Landets storbyer har oplevet stigende befolkningstal, mens størstedelen af landets kommuner har et skrumpende folketal. Især de unge, men også mange børnefamilier flytter mod storbyerne og dermed forsvinder så også fremtidens arbejdskraft. Denne udvikling, der har gjort sig gældende de sidste årtier, har talrige konsekvenser: Færre borgere betyder mindre efterspørgsel på boligmarkedet, hvor andelen af ubeboede

boliger er stigende uden for de store byer, men også lavere skatteindtægt, færre erhvervsaktive, lukning af børneinstitutioner, skoler og butikker mm. Det har naturligt ført til krav om at rette op på situationen, uden at det er helt klart hvad, der er årsagen eller hvem, der skal agere.

Diskussionen er imidlertid ikke ny; i 1950'erne taltes om 'arbejdslededsøer', hvor det kneb med at skaffe beskæftigelse lokalt til det voksende antal overflødige ansatte i landbruget. Folketinget oprettede i 1958 "Egnsplanrådet" for at kunne sikre en mere ligelig udvikling i hele landet. 1960'ernes højkonjunktur rettede opmærksomheden mod andre problemer, først og fremmest udfordringen med at skaffe tilstrækkelig med arbejdskraft. Danmarks medlemskab af EF betød fra midten af 1970'erne en neddrøbling af den danske regionalpolitik, idet det ikke er foreneligt med EF at støtte nationale virksomheder. Desuden udviklede EF en egen regionalpolitik gennem de såkaldte strukturfonde. I samme periode skete der et bemærkelsesværdigt skift i industriens lokalisering i Danmark; den gik fra at være storbyorienteret til i højere grad at være placeret uden for de traditionelle industricentre, og ikke mindst Jylland fik en markant industriel fremgang. I 1990 ophævede

Folketinget loven om egnsudviklingsstøtte: Den konservative industriminister ville gerne mindske statens indblanding i erhvervslivet og de regionale forskelle var svundet kraftigt ind i årtierne op til lovens ophævelse. Endelig var det tydeligt, at det nok snarere var Hovedstaden, der behøvede støtte: Danmarks eneste 'rigtige' storby var tæt på økonomisk kollaps, industrien var næsten forsvundet og ledigheden var høj.

En markant vækstperiode fra midt i 1990'erne kombineret med dels massive statslige investeringer i infrastruktur, kultur, forskning og undervisning samt byfornyelse, dels et markant erhvervsstrukturelt skifte fra industri til videnstunge erhverv, gav København afgørende fremgang. En vigtig baggrund herfor var globaliseringen og den europæiske integration med det indre marked: Det handlede ikke om ligelig udvikling, men konkurrenceevne og generelt var det opfattelsen, at kræfterne ikke skulle spredes alt for meget. I samme omgang blev princippet om "ligelig udvikling i landet" slettet som ledetråd i den fysiske planlægning. Nu skulle der satses på de stærke byer og regioner; de andre byer andre måtte så finde deres niche i det globale netværk.

◀ *Figur 1: Befolkningsudviklingen på kommunalt plan 2007-15. Det ses at de kommuner, der har oplevet direkte befolknings tilbagegang i perioden, primært er beliggende på Lolland-Falster, Fyn, i Sønder-, samt Vest- og Nordjylland. Kilde: Indenrigs- og økonomiministeriets database.*

Højkonjunktoren sikrede lav ledighed, god økonomi og nogenlunde stabil befolkningsudvikling i langt de fleste kommuner i landet. Alligevel var der en voksende fornemmelse af, at storbyerne og især København og Århus, løb fra resten af landet. Landsplanredegørelse 2006 hed ligefrem "Danmark i bedre balance" og tog afsæt i globaliseringen og konkurrenceevnen: Mere fokus på innovation og værdiskabende løsninger fremhæves, som forudsætning for at kunne klare sig i den globale konkurrence. I de mindre befolkningstætte områder foreslog regeringen at der

fokuseredes på lokal vækstfremme, turisme og naturværdier.

Konkurrenceevne og effektivitet i højsædet

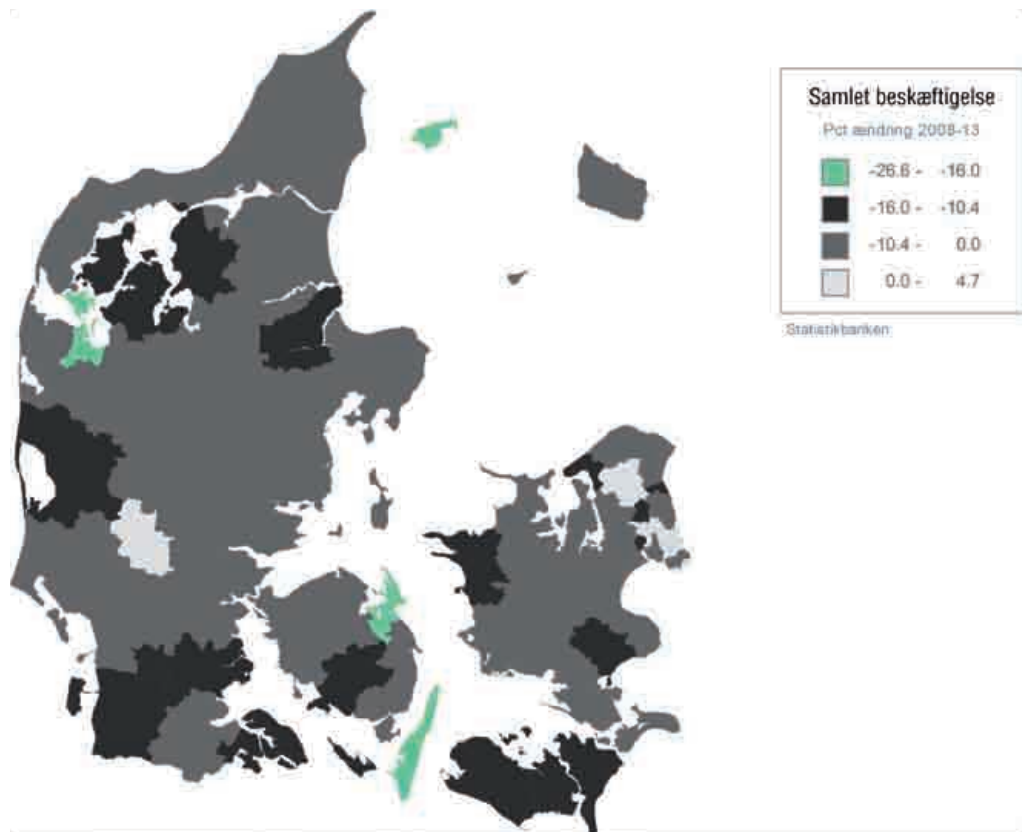
Landsplanredegørelsen blev offentliggjort kort før strukturreformen, der trak tæppet væk under en stor del af lokal-Danmark ved at fjerne 2 ud af 3 kommuner og dermed rådhus, biblioteker, brandstationer mm – en reform, der blev fulgt op på statsligt niveau af en fusionsbølge af hidtil uset omfang: Politistationer, domstole, uddannelsessteder, miljøkontroller, arbejdstilsyn, post-

huse osv. blev samlet i stadigt større, men færre enheder i effektivitetens navn. Beslutningen om at etablere supersygehuse (med nedlæggelse af andre og mindre hospitaler til følge) har stedsvist fået irritationen til at koge over (fx Holstebro og Svendborg).

Så kom krisen i 2008; først stoppede boligejernes lånefest, så faldt forbrug og beskæftigelse fulgt af en nettoflytning fra land til by. Strammere økonomi i kommunerne betyder lukninger af fx lokale institutioner og skoler med voldsom polemik til følge. Kontrasten til storbyerne, der næsten blev uberørt af krisen og faktisk har lagt den bag sig, har været i øjenfaldende og har øget de lokale frustrationer.

Fra vækst til krise og frustrationer

Frustrationerne har gennem de sidste par år fået afløb gennem dannelsen af foreninger som "Det skæve Danmark" og "Øprør fra udkanten", men

◀ *Figur 2: Ændringer i den samlede beskæftigelse 2008-13. Kun et fåtal kommuner har under krisen oplevet beskæftigelsesmæssig fremgang; København og et par forstadskommuner samt Billund kommune. Især Fyn, Region Sjælland, Himmerland mm. er blevet hårdt ramt. Kilde: Statistikbanken.*

værdiskabelse for landet som helhed, herunder skabe lige muligheder for alle i hele landet. Det uddybes ikke meget, men længere nede i teksten fremhæves at en '... mere ligelig geografisk fordeling af statslige arbejdspladser kan være med til at styrke og fremme ny vækst og udvikling...' På den baggrund vil de involverede kommuner byde ind på statslige arbejdspladser i den nærmeste fremtid. De meget runde og generelle vendinger afspejler klart nok, at de involverede kommuner også er hinandens konkurrenter og at en nærmere præcisering nok vil afdække indbyrdes uenighed.

Den nye regering har meddelt, at den vil tage en beslutning om udflytning af statslige arbejdspladser inden Folketinget samles i oktober. Det er givet, at det uanset regeringens beslutning vil give genlyd i medierne, og så kan det jo være rart at have lidt faktuel viden til at modstå de følelsesmæssige udmeldinger, der kan forventes.

Lokalisering af statslige arbejdspladser

Der eksisterer mange myter om centralisering af de statslige arbejdspladser, men ikke så meget faktuel viden. En række lokalpolitikere har fremført argumenter om stigende centralisering af statens arbejdspladser. Overordnet set er der sket en svag stigning i antallet af statslige arbejdspladser, fra ca. 186.000 til 191.000 i perioden 2008-13; det svarer til 2,6 %. Det er klart,

også andre organisationer som "Landdistrikternes fællesråd" har markeret sig stærkere de seneste år. "Oprør fra udkanten" fremhævede netop at ville "... udvikle et Danmark i mere balance, samles og drøfte, hvordan vi som land og folk kan gøre det bedre (...) Vi taler om den centraliserende tendens i samfundsudvikling, der i øjeblikket fører til, at vi får forstoppede storbyer og affolkede landområder." Kernen i frustrationen skal formentlig findes i ordene "... hele Danmark skal kunne bebos, sådan som vi har været vant til..." ingen forandringer her, tak. Det er ikke klart,

hvad der konkret bør gøres, og det gør det svært at imødekomme foreningens ønsker.

En anden organisation "Danmark på vippen" så dagens lys i efteråret 2014; den omfatter 17 kommuner, der mener sig forfordelt, hvad angår statslige arbejdspladser. Organisationen afholdt et møde sidst i august 2015 bla. for at diskutere principperne for fordeling af statslige arbejdspladser for derved at sikre et "Danmark i bedre balance". Mødet besluttede, at statslige arbejdspladser bør placeres, hvor de samlet sikrer

5 kommuner med henholdsvis færrest og flest statslige arbejdspladser i 2013

Læsø	15	Frederiksberg	5848
Samsø	24	Odense	8390
Fanø	35	Aalborg	11152
Ærø	78	Aarhus	15802
Langeland	88	København	48575

Kilde: Statistikbanken

at oprettelser og nedlæggelser, sammenlægninger og opdelinger af statslige institutioner er en løbende proces i kraft af den stadige tilpasning til nye opgaver, samt at dette ikke sker primært ud fra lokale hensyn eller hensyn til lige fordeling over hele landet.

Tabellen ovenfor viser ikke overraskende, at København, bl.a. i kraft af sin funktion som hovedstad, rummer den største koncentration af statslige arbejdspladser, men også at de øvrige storbykommuner har mange statsansatte. De fem storbykommuner hører samtidig til de befolkningsmæssigt største kommuner. Omvendt er de fem kommuner med færrest antal statslige arbejdspladser også at finde blandt de befolkningsmæssigt mindste.

Et mål for de statslige arbejdspladsers lige eller ulige fordeling er oplagt at sammenligne med befolkningen som helhed; Statistikbanken offentliggør data på kommuneniveau og figur 3 viser et simpelt plot af antal statslige arbejdspladser i forhold til kommunernes indbyggertal.

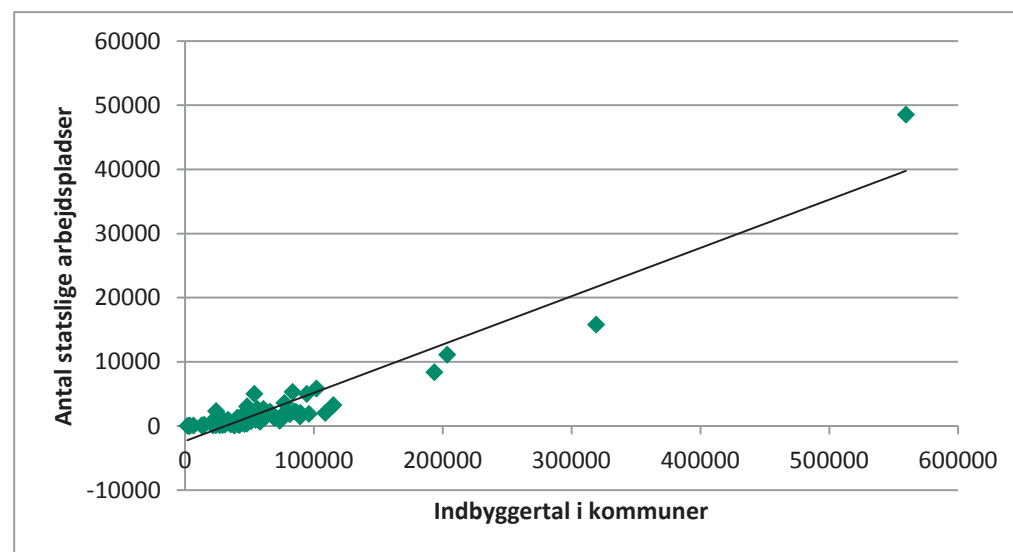
Overraskende lige fordeling af de statslige arbejdspladser

Figuren nedenfor giver en klar indikation af sammenfald mellem antal statslige arbejdspladser og indbyggertal på kommuneniveau, men for at kunne vurdere samvariationen, er det nødvendigt med et mere præcist mål. Her er korrelationskoefficienten et relevant mål; koefficienten varierer mellem 0 for ingen samvariation til 100 for fuldstændig samvariation. Hvis der var fuldstændigt sammenfald mellem befolknings- og arbejdspladsfordelingen, ville alle punkterne ligge på trendlinien. Koefficienten var i 2013 på 0,95; en overordentlig stor samvariation med befolkningens fordeling. I betragtning af at de enkelte ministerier, læreanstalter, kaserner, domstole osv. ikke har koordineret deres udbygning, ekspansion eller nedskæringer, må det siges at være forblø-

fende tæt på en ligelig fordeling over landet. Den ligelige fordeling er endda øget en smule i perioden (i 2009 var koefficienten 0,93). Det ses at København ligger en smule over linien, Århus, Odense og Ålborg en smule under.

En anden måde at visualisere fordelingen på er beregning af lokalisingskvotient; denne beregnes som forholdet mellem antallet af statslige arbejdspladser i forhold til befolkningen i den enkelte kommune og sættes herefter i relation til forholdet mellem statslige arbejdspladser på landsplan og hele befolkningen. Lokalisingskvotienten angiver derved graden af under- eller overrepræsentation, dvs. i hvilket omfang den enkelte

▼ Figur 3: Statslige arbejdspladser fordelt efter indbyggertal i kommunerne 2013. Kilde Statistikbanken.

kommune har forholdsvis flere/færre statslige arbejdspladser end tilfældet, ville være såfremt disse var fordelt fuldstændigt i overensstemmelse med befolkningen. Lokaliseringskoefficienten beregnes så efter indeks 100, som svarer til gennemsnittet for hele landet, mens indekssværdier over henholdsvis under 100 angiver en større eller mindre andel end befolkningsstørrelsen tilsiger. Fordelen ved lokaliseringkoefficienten er bl.a., at den er let at visualisere, jf. figur 4.

5 kommuner med henholdsvis laveste og højeste lokaliseringskoefficient for statslige arbejdspladser i 2013

Furesø	109	0,08361	Ballerup	3055	1,858526
Egedal	180	0,125644	Roskilde	5314	1,865339
Lejre	140	0,152638	København	48575	2,546612
Kerteminde	131	0,161523	Lyngby-Taarbæk	5043	2,747182
Stevns	126	0,169379	Allerød	2338	2,848511

Figuren viser ikke et entydigt billede; København har som ventet en større lokaliseringkoefficient, men det samme gælder mindre kommuner i hovedstadsregionen: Allerød rummer bl.a. kaserne, Lyngby-Taarbæk et universitet, Roskilde både universitet og Risø. Til gengæld rummer flere af nabokommunerne, fx Furesø, Egedal, Dragør ganske få statslige arbejdspladser. Andre kommuner med relativt mange statslige arbejdspladser er Ålborg og Århus (begge universitetsbyer) samt Viborg og Frederikshavn.

Det er tydeligt, at der omkring de store center-

byer – Århus, Ålborg og Odense, samt i et vist omfang også hovedstaden – er kommuner med forholdsvis få statslige arbejdspladser. Tilsvarende gælder for øerne; Ærø, Langeland, Samsø, Læsø, Fanø, Mors, men også Nordvest Sjælland samt store dele af Fyn. Enkelte kommuner i Jylland (ud over oplandskommuner til storbyerne) har ligeledes få statslige arbejdspladser (Vejen, og Ikast-Brande).

Med afsæt i befolkningsfordelingen er det enkelt at beregne, hvilke kommuner der har for mange og for få arbejdspladser i forhold til en ligelig fordeling. Det samlede antal statslige arbejdspladser i 2013 udgjorde 191 021 for hele landet, der på samme tidspunkt havde 5,6 mill. indbyggere. Det svarer til 29,33 borgere pr statslig arbejdsplads.

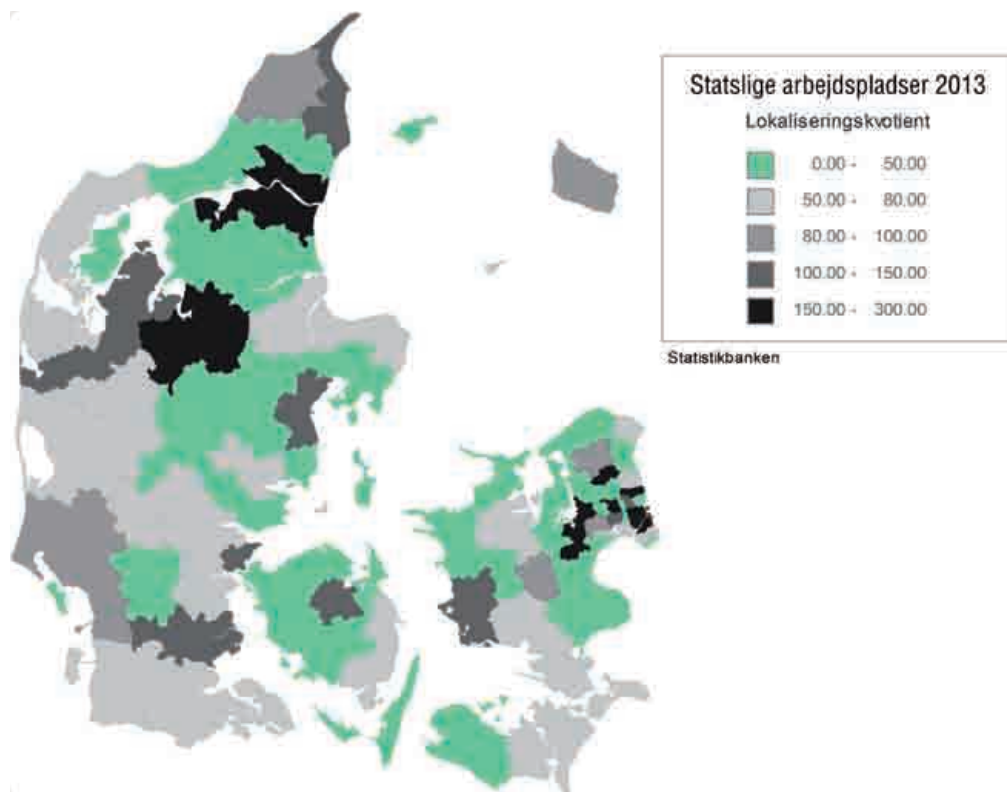
Hvis fordelingen skal være ligelig på kommuner

Da de statslige arbejdspladser er koncentreret til især de store byer, er det ikke overraskende kun 19 kommuner, der står til at aflevere et større eller

mindre antal statslige arbejdspladser, mens hele 79 står til at skulle have ekstra statslige arbejdspladser, såfremt forudsætningen om den ligelige fordeling over hele landet skal opfyldes.

En omflytning for at få balance mellem statslige arbejdspladser og befolkning på kommunalt niveau medfører at i alt 57.185 statslige arbejdspladser skal skifte adresse. Ved en sådan udlig-ningsproces ville storbyerne stå til betydelige tab af arbejdspladser, især København, der med næsten 30.000 arbejdspladser 'for mange' er den største årsag til ubalancen, se tabellen til højre. Men også Århus og Ålborg ville skulle aflevere mellem 4 og 5.000 statslige arbejdspladser hver. De fire største byer skulle i givet fald aflevere i alt 40.000 arbejdspladser tilsammen. Et par københavnske kommuner vil ligeledes skulle aflevere en del arbejdspladser, men også Odense og Viborg står på 'overskudssiden' og lidt længere nede står Holstebro, Frederikshavn, Haderslev og Skive til at skulle aflevere mellem ca. 500 og 100 statslige arbejdspladser, hvis målet var en jævn fordeling på kommunalt niveau.

Da den seneste kommunale inddelingsreform stort set gik uden om Hovedstaden, optræder denne region noget flimrende i statistikken, nogle kommuner har endog uforholdsmæssigt mange, andre tilsvarende få statslige arbejdspladser. Såfremt det funktionelle storbyområde, det vil sige Hovedstadsområdet som det så ud til 2007, opfattes som én kommune, vil denne omfatte 1,93 mill. indbyggere og omfatte i alt 88.000 statslige arbejdspladser. Dette svarer til et 'overskud' som helhed for Hovedstadsområdet på 22.328 stats-

◀ Figur 4: Lokaliseringskoefficienten for statslige arbejdspladser fordelt på kommuner, 2013. Kilde: Statistikbanken.

lige arbejdspladser.

Udflytning er måske hverken en løsning eller en farbar vej

Når statsministeren skal beslutte sig til at udflytte styrelser og institutioner, er der mange hensyn at tage; dels de politiske, hvor de der ingen statslige arbejdspladser får, bliver skuffede, for ikke at sige vrede, og de der får vil være utilfredse med, at de ikke fik mere. Dels de driftsmæssige versus ligelig fordeling, herunder spørgsmålet om rekruttering af kvalificeret arbejdskraft, en problemstilling der ikke bliver mindre af en begyndende økonomisk vækst. Endvidere har en del af de statslige institutioner 'borgerorienterede' opgaver, fx politiet, domstolene og statsforvaltningen: Det vil fx ikke være hensigtsmæssigt at placere hele det danske politi i Tønder. Hertil kommer, at selv en omfattende udflytning fra Hovedstaden næppe kan kompensere for det beskæftigelsestab, den private sektor oplevede 2008-13: Knap 130.000 jobs mistede private virksomheder, langt de fleste i industrien. Endelig skal det ikke glemmes, at Hovedstadsregionen rummer omkring en tredjedel af landets indbyggere og trods alt også har et vist krav på statslige arbejdspladser ud fra en lighedsbetragtning.

Det mest problematiske ved udflytningsstrategien er imidlertid, at den ikke vil give den ønskede ændring af landets regionale udvikling; nok flyttes arbejdspladserne ud, men afsmitningen på det lokale erhvervsliv er meget beskedent og i mange tilfælde konkurrerer den statslige styrelse med

De 10 kommuner, der henholdsvis ville skulle afgive og modtage flest statslige arbejdspladser såfremt disse skulle fordeles ligeligt over hele landet (2013).

København	- 29500,6	Kalundborg	1130,6
Aarhus	- 4922,3	Furesø	1194,7
Aalborg	- 4215,3	Hedensted	1228,9
Lyngby-Taarbæk	- 3207,3	Greve	1250,9
Roskilde	- 2465,2	Egedal	1252,6
Frederiksberg	- 2369,3	Skanderborg	1288,7
Viborg	- 1810,7	Randers	1391,4
Odense	- 1797,0	Silkeborg	1551,3
Allerød	- 1517,2	Vejle	1657,5
Ballerup	- 1411,2	Gentofte	1682,2

de lokale virksomheder om den samme arbejdskraft ifølge en britisk undersøgelse (Politiken, 6/9 2015). En analyse af effekterne af kaserne-lukninger i Danmark (Kraka, 20/8 2015) viser meget beskedne effekter på både privat og offentlig beskæftigelse (naturligvis undtaget kaserne). Der er med andre ord hverken synderlig effekt af nedlæggelse eller oprettelse af statslige arbejdspladser på lokalområdet.

Et studie vedrørende udflytning af syv norske statsinstitutioner fra Oslo til andre dele af landet viser dels relativt store omkostninger, at 75 – 90 % af personalet har sagt op i forbindelse med flytningen og dette svækkede ”viktige samfunns-funksjoner” (Asplan viak, 2009): Skal styrelser og institutioner opretholde deres kvalitet, er det lokale grundlag for rekruttering af arbejdskraft afgørende. Der skal med andre ord være en veluddannet arbejdskraft med de rette kvalifikationer til stede lokalt. Rapporten konkluderede i øvrigt, at den regionaløkonomiske effekt var meget beskedne. Den store personaleudskiftning og lang-

distancependling betyder desuden, at der ikke sker en forøget bosætning i modtageområdet (se Krakas analyse ”Fordeling af statslige arbejdspladser”). Summa summarum: Kan de britiske og norske erfaringer overføres til Danmark, kan der sagtens udflyttes statslige arbejdspladser; de vil bare ikke påvirke den regionalgeografiske udvikling og de vil især ikke komme de hårdest ramte dele af landet til gode. Så uanset hvor rimelig en omfordeling af statslige institutioner og styrelser er, så er det ikke midlet til en ændret regionaludvikling. Det kræver andre måder at regulere og påvirke udviklingen på.

Danmarks geografi er under forandring og specielt de unges vandring mod storbyerne har mærkbare effekter på langt de fleste kommuner; dels faldende folketal, dels en voksende andel ældre og et svindende skattegrundlag. Krisen i 2008-11 har betydet tab af hver femte industriarbejdsplads, et tab der især ramte kommunerne uden for de store byer. Det kan naturligvis diskuteres, om de skal kompenseres ved en omfordeling af statslige

arbejdspladser, men i kraft af de konsekvenser Strukturreformen (kommunalreformen fra 2007) fik for kommunerne, er der god grund til at diskutere den regionale udvikling. En anden og måske mere fremkommelig metode er at ændre opgavefordelingen mellem stat og kommune, altså flytte opgaver og tilhørende økonomi fra staten til kommunerne. Det styrker alle kommuner – også dem, der bliver forbigået ved en beskedne udflytning af statslige arbejdspladser. Under alle omstændigheder er det måske en ide at genoplive landsplanlægningen, i stedet for at lade diverse trafikforlig, sparepakker mm. være afgørende for den offentlige regulering af landets regionale udvikling. ■

Om forfatteren

Hans Thor Andersen, dr. Scient. Forskningschef, SBI/ Ålborg Universitet, hta@sbi.aau.dk.

Asplan viak, 2009: Evaluering av utflytting af statslig virksomhet. Komparativ analyse. Sandvika.

Politiken, 6/9 2015: Udflytning. Ingen effekt i yderkommunerne.

REGIONEN ER DØD, LÆNGE LEVE REGIONEN

I årtier har private og offentlige aktører arbejdet ihærdigt på at skabe og udvikle Øresundsregionen. 15 år efter Øresundsbroens åbning er det nu slut. Ved årsskiftet nedlægges Øresundskomiteen, og samtidigt opstår et nyt interregionalt samarbejde over Øresund under navnet Greater Copenhagen. Denne artikel diskuterer de vigtigste erfaringer fra Øresundssamarbejdet, set fra en strategisk planlægningsvinkel.

Af Kristian Olesen og Jonathan Metzger

Fra ide til handling

Det siges, at ideen om Øresundsregionen opstod over en frokost mellem en dansk og svensk professor i byplanlægning i sommeren 1959, hvor den første skitse til en sammenhængende by omkring Øresund blev tegnet på en serviet. Men det var først i slutningen af 1980'erne, at den gamle utopiske drøm om en Øresundsregion for alvor genopstod i et forsøg på at genoplive København og Malmø, der begge var præget af svære økonomiske problemer. København var nærmest på dette tidspunkt på randen af fallit, mens Malmø var hårdt ramt af lukningen af skibsværftet og Scania-Saab bilfabrikken. Øresundsregionen repræsenterede dermed en unik chance for at forbedre begge byers konkurrenceevne. Med etableringen af den faste forbindelse over Øresund i år 2000 fik Øresundsregionen en mere central placering i knudepunktet mellem Skandinavien og det centrale Europa.

Et europæisk cross-border eksperiment

Øresundsregionen har ikke kun været et dansk-

svensk projekt. Regionen har også været præget for Europæiske diskurser om integration, regionalisering og friktionsløs mobilitet. Dermed har Øresundsregionen også i høj grad været et europæisk eksperiment. I det meste af den akademiske litteratur fremhæves Øresundsregionen som et skoleeksempel på en såkaldt cross-border region, dvs. en byregion som går på tværs af landegrænser. I 1994 blev Øresundsregionen berettiget til at søge EU's strukturfondsmidler INTERREG, som den første ikke landfaste cross-border region i EU. Siden har medfinansiering fra INTERREG midler spillet en afgørende rolle i de utallige udviklingsprojekter, der er blevet igangsat med henblik på at udvikle og forme Øresundsregionen. INTERREG finansieringen har i høj grad udgjort det smøremiddel, som har fået Øresundsmotoren til at køre rundt. Men samtidig har muligheden for medfinansiering fra EU også i høj grad været den afgørende parameter for, hvilke projekter der er blevet sat i søen, og hvilke der er røget i glemmebogen.

To europæiske diskurser med tilhørende politikprogrammer har været helt centrale i eksperimentet Øresundsregionen: 'et Europa af regioner' og 'et Europa af strømme'. Den første diskurs er kommet til udtryk gennem EU politikker om økonomisk og social samhørighed på tværs af EU (som eksempelvis i INTERREG, ESDP, Territorial Cohesion). Den anden diskurs relaterer sig til EU politikker om at udvikle et Trans-Europæisk Transport Netværk (TEN-T), hvori Øresundforbindelsen udgør et centralt link i forhold til at binde Skandinavien sammen med det europæiske kontinent. Øresundsregionen har dermed på mange måder været et projekt helt i tråd med eksisterende EU politikker, hvilket har betydet, at eksperimentet Øresundsregionen har høstet anerkendelse i internationale planlægningskredse.

Netværksstyring i Øresundsregionen

Øresundsregionen har været kendetegnet ved, at der har været meget lidt overordnet styring. Meget betegnende har OECD (2003: 16) beskrevet styringsmodellen i Øresundsregionen som

"governance without government" med henvisning til Øresundskomiteens meget svage politiske konstruktion. Beslutningen om at etablere en fast forbindelse over Øresund i 1991 skabte et sandt boom af samarbejdsinitiativer og organisationer på tværs af Øresund. Processen med at opbygge Øresundsregionen er blevet karakteriseret som "et åbent hus" (Tangkjær, 2000), hvor en lang række forskellige aktører på kryds og tværs har arbejdet under den fælles overskrift 'Øresundsregionen'. Berg (2001) har talt sig frem til at mere end 500 organisationer har været aktive i diverse projekter, programmer, events og aktiviteter, der fra midt-80'erne frem til åbningen af Øresundsbroen i 2000 har været med til at forme Øresundsregionen.

Det formelle politiske samarbejde har været forankret i Øresundskomiteen siden 1993. Øresundskomiteen har haft 12 medlemsorganisationer (fem kommuner og to regioner fra Danmark og fire kommuner og en region fra Sverige) og bestod af 32 politikere udvalgt blandt disse medlemsorgani-

// Brandingen af Øresundsregionen har primært været målrettet det europæiske (og til dels nationale) erhvervsliv og politikere. Dette har paradoksalt nok betydet, at Øresundsregionen har været mere 'virkelig' for politikere og embedsmænd i Bruxelles, end for de borgere der til daglig lever og arbejder i regionen.

sationer. Det daglige arbejde er blevet varetaget af et permanent sekretariat. Komiteens primære opgave har været at igangsætte samarbejdsinitiativer, identificere udfordringer og forhindringer i forhold til at udvikle en funktionel cross-border region, udvikle information om regionen, samt at generere ressourcer til at videreudvikle integrationsprocessen og styrke samarbejdet på tværs

af Øresund. Øresundskomiteen har arbejdet med udgangspunkt i fem temaer: Arbejdsmarked og integrationsbarrierer, miljø og klima, kultur, infrastruktur, samt viden og innovation. I de første år spillede komiteen en vigtig rolle i forhold til at styrke integrationsprocessen gennem politisk lobbyarbejde hos de nationale regeringer og i EU. Senest har Øresundskomiteen dog mest funge-

ret som en clearingcentral, der har identificeret centrale problemstillinger og sendt dem videre til de relevante beslutningstagere. I denne optik kan Øresundskomiteen bedst betegnes som en netværksorganisation, snarere end et forum med reel politisk magt.

En region med et økonomisk rationale

Øresundsregionen er primært blevet skabt ud fra et økonomisk rationale, hvor formålet har været at skabe en konkurrencedygtig region i en europæisk kontekst. Det økonomiske rationale har også været omdrejningspunktet i brandingen af regionen, som primært har sigtet mod at italesætte Øresundsregionen som en cross-border region funderet på forskning og innovation. To af de største prestigeprojekter i denne sammenhæng har været udviklingen af Medicon Valley Alliance, et nordisk life science cluster bestående af offentlige og private aktører, og Øresundsuniversitet, et samarbejde bestående af universiteter på tværs af Øresund. Begge projekter har været med til at understrege ambitionen om at skabe en

cross-border region funderet på forskning og innovation. På trods af en del medieomtale og succes i de første år har begge projekter haft svært ved at leve op til de store forventninger. Medicon Valley Alliance projektet er blevet lagt på is, mens Øresundsuniversitetet officielt blev opløst i 2012 (Cars et al., 2013).

Det stærke økonomiske rationale har desværre været svært foreneligt med ambitionen om at udvikle en regional identitet i Øresundsregionen. Brandingen af Øresundsregionen har primært været målrettet det europæiske (og til dels nationale) erhvervsliv og politikere. Dette har paradoksalt nok betydet, at Øresundsregionen har været mere 'virkelig' for politikere og embedsmænd i Bruxelles, end for borgerene der til daglig lever og arbejder i regionen. Samme tendens kan ses i Øresundsregionens overvågningsprogram, integrationsindekset, der løbende monitorerer integrationen i regionen på parametre såsom antal pendlere over Øresund. Monitoreringen er med til at forstærke billedet af Øresundsregionen som et elitært projekt, hvor en 'ideel øresundsboer' er en person, som bor på den ene side og arbejder på den anden side af Øresund. Dette billede står i skarp kontrast til den faktiske udvikling, hvor den

// Fælles for de nye initiativer er, at de forsøger at italesætte en ny byregion med det eksplicite formål at tiltrække investorer, fremme erhvervsudvikling og tiltrække investeringer i transportinfrastruktur, præcist som i Øresundsregionen.

kulturelle integration har været faldende, siden integrationsindekset blev indført i 2000, og hvor indbyggerne i Øresundsregionen stadig ikke har taget den øresundsregionale identitet til sig.

Strategisk planlægning i Øresundsregionen

Den netværksorienterede styringsform i Øresundsregionen kommer også til udtryk i den strategiske planlægning i regionen. Denne planlægning varetages af et væld af offentlige og private aktører på en tilsyneladende ret ukoordineret måde, gennem delvist overlappende og selvforstærkende, og delvist modstridende visioner og planer. Der findes som sådan ikke en overordnet Plan (med stort P) for Øresundsregionen,

men en hel række af små planer (med lille p). Det skal ses som et naturligt resultat af den projektorienterede ad hoc tilgang til strategisk planlægning i Øresundsregionen, som i høj grad dikteres af INTERREG midler.

Øresundskomiteens eneste forsøg på at udarbejde en overordnet strategi for Øresundsregionen er den Øresundsregionale Udviklingsstrategi fra 2010, ØRUS (Øresundskomiteen, 2010). Udviklingsstrategien beskriver Øresundskomiteens visioner og strategiske mål frem mod 2020 inden for komiteens fokusområder. Set med byplanbriller kunne man godt have ønsket sig en stærkere fysisk eller rumlig dimension i ØRUS'en, idet Øre-

sundskomiteens visioner og mål, ikke mindst på infrastrukturuområdet, naturligvis vil have en indflydelse på regionens rumlige udvikling. I det hele taget synes den rumlige dimension at være fraværende i Øresundsregionens strategiske planlægning. Nævneværdige undtagelser er dog ØRIB (2005-2008) og IBU (2008-2010) projekterne, som netop havde til formål at analysere behovet for fremtidige investeringer i transportinfrastruktur (særligt en HH-forbindelse) i sammenhæng med byudvikling. Det manglende fokus på Øresundsregionens rumlige udvikling skyldes formentligt, at Øresundskomiteen ikke har haft en formel planlægningskompetence, samtidigt med at regional udvikling ikke har været et eksplicit formuleret fokusområde i komiteens arbejde.

Øresundsregionen på vej mod enden

Det er svært at sige med sikkerhed, hvilken indflydelse den strategiske planlægning i Øresundsregionen har haft. Der er helt sikkert blevet lavet en masse strategisk planlægning, specielt op til åbningen af Øresundsbroen, og åbningen af Øresundsbroen har i sig selv haft en helt afgørende indflydelse på trafikstrømmene over Øresund. Men samtidigt fremgår det af integrationsindekset, at integrationen i Øresundsregionen har

været faldende siden 2008. Pendlingsstrømmene foregår primært i én retning, idet op mod 9 ud af 10 pendlere bor i Sverige og arbejder i København (Cars et al., 2013).

Samtidig har entusiasmen for Øresundsprojektet langt fra været ligeligt fordelt på tværs af Øresund. Selvom København som by har været interesseret i at samarbejde med Malmø som by, og Hovedstadsregionen og Region Sjælland med deres svenske modstykke, så synes interessen et langt stykke hen ad vejen at have været en smule instrumentel, et pragmatisk og belejligt stykke værktøj til at opnå andre mål, end de mere højtsvævende og idealistiske proklamationer om troskab og loyalitet til Øresundsregionen, som oftest høres fra svenske aktører, for hvem integrationen mere har været et mål i sig selv. Denne skævvridning i interessen for interregionalt samarbejde ses også tydeligt i, at det var aktører fra den danske side af Øresund, der var først til at lægge Øresundsregionen i graven og nytænke netværksorganisationen i form af Greater Copenhagen. Det gamle værktøj havde udspillet sin rolle i det øjeblik, at den ikke længere ansås som tilstrækkelig til at brande København overfor potentielle udenlandske investorer.

Perspektivering – de nye danske byregioner

Afslutningsvis kunne det være interessant at perspektivere erfaringerne fra Øresundsregionen til de nyere danske byregioner, som er opstået i kølvandet på strukturreformen i 2007. Dette er især interessant, idet mange af disse initiativer synes mere eller mindre implicit at være inspireret af Øresundsregionen, ikke mindst af de tanker om øget kritisk masse og konkurrenceevne, der lå bag Øresundsregionen i sin tid. Fælles for de nye initiativer er, at de forsøger at italesætte en ny byregion med det eksplicite formål at tiltrække investorer, fremme erhvervsudvikling og tiltrække investeringer i transportinfrastruktur (Dansk Byplanlaboratorium, 2015), præcist som i Øresundsregionen. På mange måder kan den vækstorienterede strategiske planlægning, som for alvor slog igennem i Danmark med Øresundsregionen, nu ses brede sig i en anden bølge til resten af landet.

Denne udvikling har været længe undervejs. Første skud på stammen var dialogprojektet i det Østjyske Bybånd, som blev igangsat som opfølgning på landsplanredegørelsen 2006. Som tidligere beskrevet i Byplan (Olesen, 2011) løb den

strategiske planlægning i den østjyske byregion ud i sandet, inden arbejdet for alvor kom i gang. Det skal derfor først og fremmest blive interessant at følge de nye byregioners kamp for at finde et fælles fodslag i deres første leveår. Dernæst skal det blive interessant at følge, hvor mange af de nye byregioner, som vil forsøge at integrere en stærk rumlig dimension i deres strategiske planlægning, og hvor mange af byregionerne der primært ser sig selv som erhvervsfremmende netværksorganisationer. Som forskere i strategisk byplanlægning har vi jo lov til at håbe på det første. ■

Om forfatterne

Kristian Olesen er adjunkt ved Institut for Planlægning på Aalborg Universitet. Jonathan Metzger er universitetslektor på den Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm.

Referencer:

Berg, O.B. & Löfgren, O. (2000) Studying the birth of a transnational region. I Berg, P.O, Linde-Laursen, A. & Löfgren, O. (red.) Invoking a Transnational Metropolis: The Making of the

Øresund Region. Copenhagen Business School Press, 7-26.

Cars, G., Hasselgren, B., Hansen, M. & Rostvik, M. (2013) Vision och verklighet i Öresundssamarbetet: Forskningsrapport om samarbete och utvecklingspotentialer i Öresundsregionen. Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), Stockholm.

Dansk Byplanlaboratorium (2015) Den Regionale By – Dansk Byplanlaboratoriums undersøgelse omhandlende regionale samarbejdsrelationer i Danmark, Marts 2015. Dansk Byplanlaboratorium.

OECD (2003) OECD Territorial Reviews Öresund, Denmark/Sweden. OECD Publishing.

Olesen, K. (2011) Strategisk planlægning i forandring. Byplan 63(4): 40-44.

Tangkjær, C. (2000) Øresund as an open house strategy by invitation. I Berg, P.O, Linde-Laursen, A. & Löfgren, O. (red.) Invoking a Transnational Metropolis: The Making of the Øresund Region. Copenhagen Business School Press, 165-190.

Øresundskomiteen (2010) ØRUS. ØresundsRegional UdviklingsStrategi/UtvecklingsStrategi. Øresundskomiteen.

Opbyggeligt gravskrift over Byplan

1. del

Byplan startede i 1948 og lukkes nu – netop, hvor faget er under pres! Her bringes uddrag af byplanlægningens historie, som den har afspejlet sig i Byplan. I det sidste nummer ses der på aktuelle problemstillinger – før og nu.

Af Arne Post

Byplans betydning

Tidskriftet har haft stor betydning ved at formidle viden om lovgivning og faglige emner og som forum for faglig debat. Der har været stor bredde i artiklerne, fra planlægningsteorier til konkrete byplaner, fra beskrivelse af Sandø og Samsø til Ho Chi Minh City og Skrumpelev.

Pladshensyn kræver, at mange emner udelades, bl.a. Agenda 21, Byøkologi, Digitale kommuneplaner, Klimaforandring, Planstyrelsen og Decentrale miljøcentre, Planlæggernes kønsfordeling, Plan 09, Strategisk miljøvurdering osv. Udvælgelsen er subjektiv. Udvalgte citater yder næppe

de pågældende forfattere fuld retfærdighed, og nærmere præsentation af dem er som hovedregel undladt. Mht. de fleste ældre henvises til Arne Gaardmands bog om Dansk Byplanlægning; de yngre bør være læserne bekendt.

Det har været spændende at bladde de ca. 375 numre igennem. Der er mange artikler, man gerne ville fordybe sig i. Men det må vente til senere. Deadline nærmer sig. Ubønhørligt.

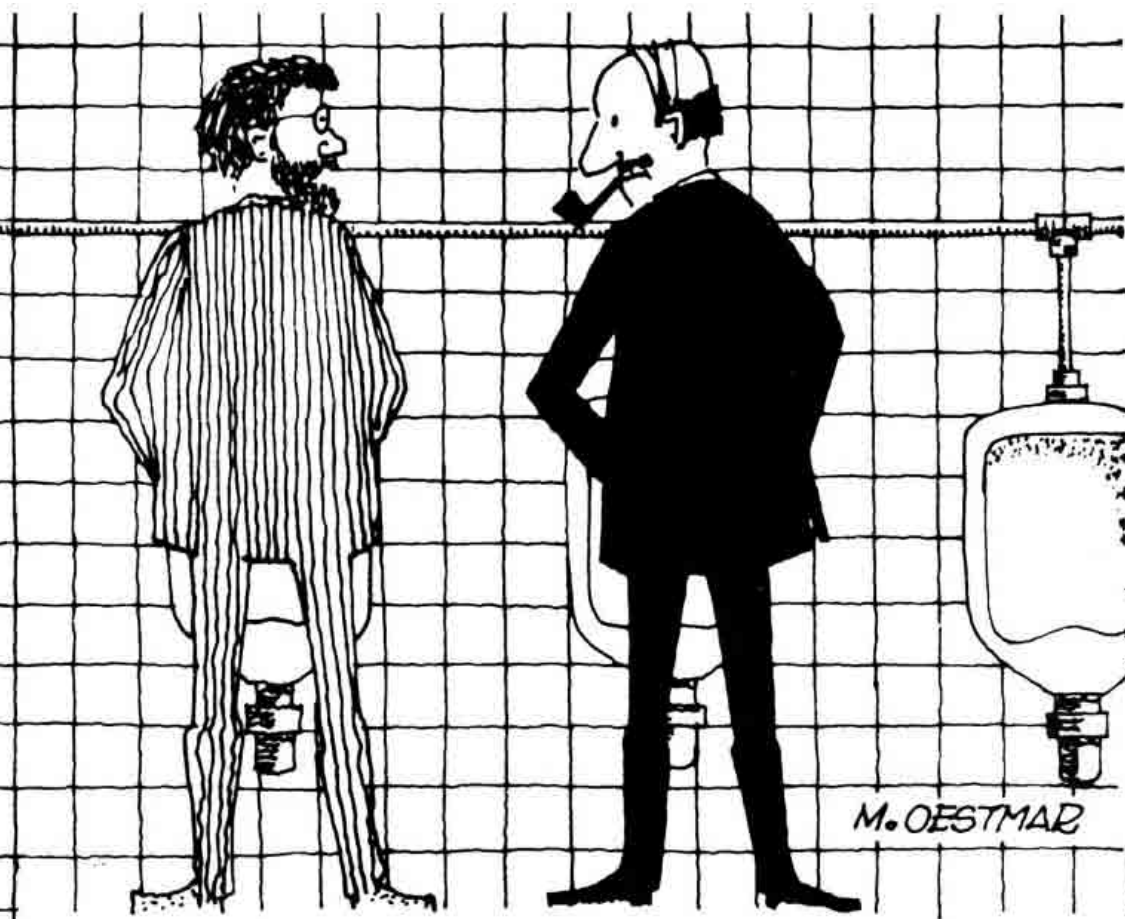
Et munter tonefald

I det første nummer, 1/1948, blev lovet: "Vi vil ikke være højtidelige". Det levede man op til fra starten ved under overskriften "Det mest centrale centrum" at bringe eksempler på kommuner, der markedsførte sig med en central beliggenhed. Bl.a. Fredericia, Horsens og Skive. I 2/1950 blev tilføjet Køge, Maribo og Nakskov og serien ville blive fortsat, "når Skagen og Gedser og Dragør og Thisted af konkurrencehensyn bliver nødsaget til at annoncere med deres centrale beliggenhed." I 1/1949 blev fortalt om en positiv modtagelse af bladet: "Vi er næsten slet ikke blevet rakket ned, selv ikke af vore venner."

▲ En artikel i 3/1962 om byplan og kommunalpolitik fik tilføjet en ekstra dimension med denne tegning af Fritz Jürgensen med teksten: "Mennesket er skabt til arbejde; en gavnlig virksomhed bør udfylde livets øjeblikke."

Vilhelm Malling prægede mange numre med en tør humor. I 1/1956 skrev han om P. H. Bendtsen, Byplanlægning II. "Da den nye publikation ikke er tilsendt redaktionen, vil den ikke blive anmeldt her, og det har forfatteren megen grund til at glæde sig over." Opsamling af eksempler i 1/1965: "Og det er jo netop byplanlæggernes job – at bøde mest muligt på forkert stillede opgaver." / "Redaktionen har ofte været rygende uenig med ham, og vi håber, at disse sporadiske modsætningsforhold kan fortsætte fremdeles." / "Bogen er fuld af krudt, men det er ligesom forfatteren søger at holde det vådt."

I 3/1949 blev under overskriften "Manglende landsplanlægning" gengivet et klagesuk fra Herning: "Vi mangler mænd til vore piger." Ønsket var at trække flere mænd til Herning for at holde på pigerne til den store "kvindeindustri".

En artikel om støjproblemer i 3/1953 blev krydret med note om, at man i Sybaris (en græsk koloni i Syditalien) o. 500 fvt. havde forbudt støjfrøbringende virksomheder at etablere sig inden for byens område, såsom grovsmede, tømrere o. lign, for at indbyggerne kunne få deres nattesøvn i fuldstændig ro. Det var endda forbudt at holde hane i byen. Blinde veje blev i 7/1950 belyst med, at: "Før brugte man (i Hama i Syrien) blinde veje for at sikre sig mod beduinernes vilde ridt. Nu beskytter man sig mod bilisternes undertiden ret vilde kørsel." En teknisk betonet artikel om trafikforhold suppleres i 7/1950 med: "De mødtes i en ringgade, og så var de forlovede."

I 1-2/1962 blev fortalt om tyske storopkøb ved spanske middelhavskyster, og man frygtede noget tilsvarende ville ske i Danmark. En billedtekst: "Herr Ober-Generaldirekteur von Eisbein mit Sauerkraut planter egenhændigt fanen i Spaniens

◀ Forside 2/1967: Replikskifte fra en international byplan-kongres. Hollænderen: Hos os er situationen alvorlig, men ikke håbløs. Danskeren: Det er lige modsat hos os. Her er situationen håbløs, men ikke alvorlig.

▲ Fotoet ovenfor af en gade i Skive var på forsiden af det første nummer af Byplan. Til højre vises gaden i 2015.

erobrede jord. Frau Emma og den flok ruhårede arkitekter og landinspektører, der er felttogets officerer, får sig et billigt grin.”

Da borgerdeltagelse i planlægningen var lovsikret, kom i 2/1979 en artikel: ”Den store borgerdeltagelsesfiasko” med tolv anti-borgerdeltagelse-trick, bl.a.: Handling nu, diskussion bagefter, Del og hersk, Fub-valget, Lægge tågeslør ud, Lad sorteper gå videre, Forplumring, Flinker fyr, Slaget i dynen ... – Noget genkendeligt i dag?

I de senere år har der måske ikke været så meget at grine af? Men den nuværende situation skal vel ikke karakteriseres med en forside fra 2/1967? (Forrige side)

Det lange perspektiv

Ved udgivelsen af det første nummer blev markeret 10-års jubilæet for byplanloven. I lederen blev udtrykt ønske om, ”at det nye blad med tiden vil øve indflydelse på dagspressen og den offentlige

mening, således at der i videst mulige kredse kan skabes forståelse for de problemer, vi arbejder med.” – Tja, det er der vist stadig behov for ...

I 10/1950 blev stillet spørgsmålet: ”Skal Mols Bjerge være dansk nationalpark?” - Det tog næsten 60 år før den blev oprettet.

I 2/1968 skrev Bent Voss, at Provinslufthavnsudvalget ”påviser, at en Aarhus-lufthavn, placeret ved Hammel, med ret stor margin vil kunne leve op til dette krav.” (Om at staten kun bidrog til etablering af lufthavne, der efter en 10-års periode ville kunne forrente driftudgifterne). - Nu tales der igen om en ny, stor lufthavn ved Aarhus ...

Inddragelse af borgerne slog først rigtigt igennem i 1970’erne, men allerede i 3/1949 var der en note om, at en byplan for Snedsted i Thy blev forelagt for borgerne. Under overskriften: ”Hvor svært kan det være?”

I 2/1976 argumenterede FAB for, at der ved revision af færdselsloven blev indsat bestemmelser om opholds- og legegader. Imødekommen blev

præsenteret i 6/1976. Men legegader var allerede introduceret i 2/1952.

Forventninger til udviklingen fortæller om tendenser i samtiden. Fx stillede Sven Illeris i 6/1976 et på det tidspunkt relevant spørgsmål: ”Slut med storbyernes vækst?” og skrev: ”Den svækkelse af storbyernes befolkningstilvækst, der er konstateret i en række højt industrialiserede lande i årene før krisen, er fortsat. Landets sparsomme befolkningstilvækst placerer sig i provinsen.” I 3/1978 skrev Bent Elbek, Niels Bohr Institutet: ”Skal vi køre i bil år 2025?” Han refererede dystre spådomme om, at olien snart slipper op, mente, at ”vi er på vej til at være mættet med transport”, og spurgte: ”Skal vi køre i Elbiler?”

Stefan Ott skrev i 5/1979 om ”Planlæggernes vilkår og opgaver i de kommende årtier”: ”Byvæksten er stort set forbi, (...) Derimod er omstruktureringen af de allerede eksisterende byer kun lige begyndt. (...) Bilen har nok kendt sin tid. Alene økonomien vil betyde, at den individuelle trafik om ikke går tilbage, så i hvert fald vil vokse betydeligt langsommere end hidtil antaget. Det,

som i 60'erne blev anset for umuligt, - at folk af sig selv skulle vælge at bruge kollektiv transport i stedet for bil – ser man blive til virkelighed i dag.” – Tja, det varer nok lidt endnu ...

Lands- og regionplanlægning

Der har været mange artikler om landsplanlægning – eller mangel på samme. Erik Kaufmann kom i 5/1959 med: En landsplan-hypotese, en principskitse til landets inddeling i regioner hver med sin "hovedstad", hvortil der var knyttet 3-4 store oplandsbyer, som atter hver for sig var forbundet med de omliggende mindre byer. Byplansredaktionen fulgte op i 2-3/1960 med en skitse, der knyttede sig til det planlagte motorvejsnet og med Aarhus, Aalborg, Odense (og tildels også Esbjerg og Kolding) som landsdelscentre. Et udvalg nedsat af Dansk Byplanlaboratorium og Jysk Byplanråd fortsatte diskussionen i 5-6/1961 med fire skitser: Decentralisering, Recentralisering, Trafikbåndet samt En vestdansk storby (trekantområdet). Arbejdet i Landsplanudvalgets sekretariat blev dækket grundigt i 1/1964, bl.a. med analyse af fordeling af egns- og landsdelservice.

I 6/1967 fortalte seks folketingsmedlemmer fra en politisk tværgående studiekreds om deres syn

på landsplanlægningen. Alle var positive, og der blev peget på, at der ved en lovgivning om landsplanlægning burde gives regionplanlægningen et egentligt lovgrundlag.

Nogen landsplan fik vi ikke. Egn- og regionplanlægning gik det bedre med. I 4/1954 blev fortalt om byudviklingsplanerne for Københavns-egnen, Århus-egnen, Aalborg-egnen samt Odense-egnen. En samlet overordnet planlægning af Hovedstadsområdet var påkrævet. Flemming Teisen skrev i 5/1959 om "Den hovedløse hovedstad" og efterlyste en helhedsplan. I 1-2/1961 og i 3-4/1961 blev Principskitsen til egnsplan for Storkøbenhavn præsenteres og diskuteret i flere artikler.

En stor begivenhed i 1965 var, at hovedet af Den lille havfrue blev savet af. 3-4/1965 havde et foto af den hovedløse havfrue på forsiden og følgende kommentar: "Da den lille havfrue mistede hovedet, var hele nationen ved at tabe samme af forargelse. Det ville være ønskeligt, om der kunne skabes bare en brøkdæl af den panik omkring den hovedløse hovedstad".

Kravet om alternative skitser til regionplanen for

den pågældende amtskommune blev grebet meget forskelligt an, hvilket blev beskrevet i 5/1977. De fleste handlede om forskellige bymønstre, spredt eller centraliseret byvækst. I Viborg amt var alternativerne: Vækst, Ligelighed eller Kvalitet. I 4/1978 blev orienteret om et meget stort antal møder, studiekredse og arbejdsgrupper, samlet med mindst 50.000 deltagere. - Mange borgere har troet, at det nyttede ...

Vi springer så frem til 2/2012, hvor Dennis Lund spurgte miljøminister Ida Auken: "Er landsplanlægningen gået i skyttegravene?" Baggrunden var kritik af indholdet (eller mangel på samme) i en for-offentlighed om landsplanredegørelsen. Ministerens svar var så bredt formuleret, at Dennis måtte spørge, hvor svaret blev af. Niels Helberg savnede i 2/2013 "landsplanlægningens store idé: at skabe overblik, sammenhæng og kvalitet i planlægningen, og at tage udgangspunkt i helheden frem for i de enkelte sektorer." Og Ole Damsgaard pegede i 1/2015 på behov for en "substantiel landsplanlægning, som indeærer statslig samordning på tværs af ministerier og på tværs af de mange virkemidler", hvis planlægning skal bruges mere aktivt til at understøtte en udvikling i de dårligst stillede kommuner.

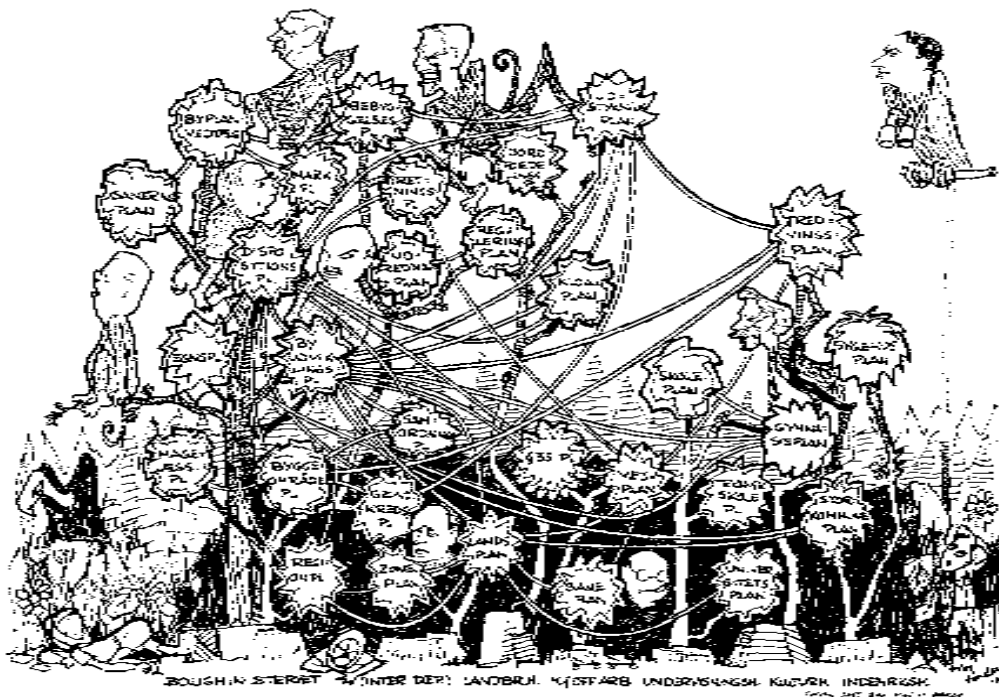
Udvikling af planlovgivningen

Byplanloven var utilstrækkelig til at regulere den spirende byvækst. Det søgtes løst med byreguleringsloven, der blev præsenteret i 3/1949. - Først 20 år senere fik vi by- og landzonenloven, der trods lempelser gjorde gavn i 45 år.

Der har fra starten været et samspil mellem plan- og byggelovgivningen. I 3-4/1961 blev orienteret om landsbyggeloven, der forpligtigede kommuner med bymæssig bebyggelse på over 1.000 indbyggere til at udarbejde en bygningsvedtægt.

I 1963 blev fremsat forslag om jordlovgivning, der bl.a. tog sigte på at modvirke jordspekulation og udenlandske opkøb af fast ejendom, forbedre regionplanlægningen og øge naturbeskyttelsen. Jordlovene blev først omtalt i 3/1963, efter at de var faldet ved en folkeafstemning.

I 2/1964 blev fortalt, at Erik Kaufmann var ved at lave en oversigt over de mere end 25 forskellige slags offentlige fysiske planer. Kaufmann bidrog i 1/1965 med en artikel: "En plan-jungle er ved at vokse op." Værket, "27 slags planer", blev i 1/1967 anmeldt af bl.a. folketingsmand Jens Kampmann, der spurgte: "Hvad er alternativet

til manglende fysisk planlægning? Hvad er konsekvensen af planløshed?" Han efterlyste redegørelse for "alternativet til manglende planlægning. Alternativet må ikke alene opgøres i kroner og ører, men også i større eller mindre trivsel."

Forbedringen kom med planlovsreformen i 1970'erne. Loven om by- og landzoner blev præsenteret i 3/1969 af Bendt Andersen, der pegede på, at koncentration af bymæssig bebyggelse blev tilstræbt af hensyn til beboernes forsyning med bygoder og af hensyn til de samfundsøkon-

▲ En plan-jungle er ved at vokse op. 1/1965. Tegning af H. H. Holden Jensen

miske følgeinvesteringer. – Hensyn der forlængst er opgivet. Han skrev videre, at bestemmelserne for ejendomme i landzoner "er udformet meget stramt under hensyn til de opfindsomme omgørelser og omgørelsesforsøg, som næsten alle byudviklingsmyndigheder har været udsat for i de senere år." - Daværende ombudsmand, Lars Nordskov Nielsen, sagde senere, at "Loven er så socialistisk, at der skulle en borgerlig regering til at gennemføre den."

▲ Redaktionen illustration til artikel af Vagn Rud Nielsen om Hverdagen i byplanarbejdet, 4/1966

Bendt Andersen orienterede i 3/1971 om de næste led: 1) en lovbestemt landsplanlægning, 2) en lovbestemt amts- eller regionplanlægning i overensstemmelse med landsplanlægningen, 3) en lovfæstelse af den primærkommunale planlægning, der skal være i overensstemmelse med regionplanlægningen, 4) en forenkling af de kommunale plantyper, 5) en ret betydelig decentralisering og – måske – 6) indførelse af gennemførelsesplaner som middel til realisation af de enkelte detailbyplaner.

Flere indlæg i 4/1974 kommenterede det første forslag til kommuneplanlov. Efter en grundig offentlig debat blev forslaget bearbejdet og loven vedtaget i 1975. Miljøminister Helge Nielsen orienterede i 1/1977 om ikrafttræden af loven, der i samme nummer blev behandlet i flere artikler. I 3/1977 gav formanden for KL, Jens Mathiasen og miljøminister Niels Mathiasen udtryk for positive holdninger til planlovsreformen, og ministeren bebudede en opfølgning i form af mulighed for ekspropriation til byudvikling. – Denne mulighed blev indsat i 1980 og fjernet igen i 2009.

Den næste planlovsreform blev præsenteret af Jørn Johansen i 6/1991. Offentlighedens mulighed for indflydelse var søgt forøget med nye bestemmelser om forudgående offentlighed. Loven indebar ophævelse af krav om ministeriel godkendelse af regionplaner og af kommuneplanrammer med bebyggelsesprocenter højere end 110. – At en sådan bestemmelse ville være utænkelig i dag, er med til at illustrere holdningsændringerne.

I 1998 lagde miljøminister Svend Auken op til, at der ikke skulle kunne vedtages tillæg til kommuneplaner, der var over 4 år gamle. Det gik KL

imod og mente, at "Den nuværende tendens til detailstyring og centralisering trænger til kritisk vurdering." Et debatoplæg fra KL blev refereret og debatteret i 2/1999. Løsningen, udarbejdelse af kommuneplanstrategier, blev sporadisk nævnt i 4-5/2000. En nærmere omtale kom i 3/2001 ved Niels Boje Groth, der mente, at kommuneplanstrategierne kunne rokke ved plansystemets princip om rammestyring ved at skabe grundlag for tættere samspil mellem statslig og kommunal planlægning. Planstrategien var tema i 3/2003, hvor Mikkel Suell Henriques og Anne Skovbro så det nye redskab som en succes, men efterlyste en evaluering. Forskere fra Skov og Landskab skrev i 2/2009, at der var fare for, "at det fysiske og rumlige element helt udgår af de brede strategier." En ny evaluering blev præsenteret i 2/2012 af en projektgruppe med Niels Østergaard som formand. En række eksempler belyste bredden i planstrategier, fra byudvikling og byomdannelse til vejledning om kost, rygning, alkohol og motion. Screeningen af 70 planstrategier viste tendens til, at mange blev en slags indholdsfortegnelse til den fremtidige kommuneplan.

I 2002 blev landzonekompetencen flyttet til kommunerne, og bestemmelserne om landzonetil-

ladelse og planlægning til butiksmål blev lempet. Ændringerne blev kritisk kommenteret i 1/2002.

Som led i kommunalreformen blev regionplanlægningen stoppet med lovændringen i 2005, der indførte regional udviklingsplanlægning. Niels Østergaard havde i 4/2004 beskrevet hvad der var på vej: "De fem regioner skal udvikle en helt ny strategisk plantype i form af regionale udviklingsplaner. Landsplanlægningen styrkes for at sikre overordnede planhensyn i forhold til kommunernes og regionernes planlægning. (...) Jeg er af natur optimist og overbevist om, at reformen vitterlig kan føre til en revitalisering af vores udmærkede plansystem. (...) Kommunerne får en større frihed til at planlægge og arealdisponere inden for egne grænser. (...) Statens ansvar for overordnede interesser styrkes, f.eks. gennem Natura 2000-planer og landsplanlægningen." Dennis Lund var skeptisk og udtrykte i 1/2005 "frygt for at det statslige planlægningsniveau helt vil udspille sin rolle, netop på et tidspunkt, hvor det burde gå den stik modsatte vej efter BYPLANS mening."

I 4/2005 gennemgik Niels Østergaard lovændringerne og pegede bl.a. på vigtigheden af

► *Steen Allins kommentar til forhandlingsplanlægning, 4/1992*

"at den styrkede landsplanlægning accepteres i det politiske rum. Planlovens generelle formålsbestemmelser og de særlige bestemmelser for planlægning i kystområder og for planlægning til butiksmål er jo ikke ændret." Peder Baltzer Nielsen, udtrykte i samme nummer forventninger til den regionale udviklingsplan, som Dennis Lund i 1/2005 havde betegnet som "Så tynd som tyl på højkant." – Bestemmelser om regionale udviklingsplaner udgik i begyndelsen af 2014.

I 2011 blev vedtaget lempelser for byggeri i kystnærhedszonen i 29 yderområder. Byplanlaboratoriet havde i høringssvar til lovforslaget i 4/2010 udtrykt undren over, at man ville fratage yderområderne væsentlige planlægningsredskaber. Det fremsatte lovforslag blev kommenteret kritisk i fire indlæg i 1/2011. - Loven blev vedtaget, men "rullet tilbage" i 2013 efter regeringsskiftet.

Efter et nyt regeringsskifte i 2015 indgik det i regeringsgrundlaget, at der skulle ske en liberalisering af planloven. Det vil blive kommenteret i næste nummer. ■

Samskabelse — når 2+2 = 5

Når den sidste projektmedarbejder slukker lyset og smækker døren, er pengekassen tom og projektets aktiviteter afsluttet på behørig vis med en kæmpe fest. Det er projektets grundvilkår og største minus. Spørgsmålet er, hvordan man forankrer den udvikling, som projektindsatsen medfører. Her er samskabelse tidens løsen. Alle bruger det – fra det offentlige over Ældresagen til Nødhjælpsarbejde rundt om i verdens brændpunkter. Men hvad er samskabelse? Hvad kan det? Og hvorfor optræder Ældresagen og nødhjælpsarbejde nu i en artikel i Byplan?

Af Charlotte Odgaard Sjælland

Kvarterindsatser – velfærdsstatens nødhjælp

Københavns Kommune har i en årrække haft fokus på at skabe netværksbaserede kvarterindsatser, i bydele der trængte til en hjælpende hånd – med lidt god vilje kan det vel godt kaldes nødhjælpsarbejde. Den sidste omgang har fundet sted i Husum, GL. Valby og Sundholmskvarteret

og synger nu på sidste vers. Fremfor blot at holde de sædvanlige afslutningsfester lokalt, inden projektet lukker og slukker, inviterede Københavns Kommune og RUC til konferencen *Samdrift giver lokal fremdrift*, formålet var at opsamle erfaringer, veje til forankring og formidle det videre til interesserede. Konferencen fandt sted på Energi Center Volden i Husum, et helt konkret eksempel på samskabelse, hvor knap 200 mennesker var mødt op for at bidrage med deres erfaringer og høste ny viden til brug på hjemmefronten.

Samskabelsens veje til forankring

Et af projektformens store udfordring har været at få de aktiviteter, projektmedarbejderne får løbet i gang, til at fortsætte efter projektets afslutning. Et eksempel kunne være fællesspisning for ensomme ældre, hvor projektmedarbejderen har været primus motor og koordinator. Her ville et samarbejde og på sigt overdragelse til Ældresagens net af frivillige være en oplagt mulighed og et konkret eksempel på samskabelse og forankring, hvor projektmedarbejderen får overflødiggjort sig selv. På konferencen var der eksempler på forskellige veje til forankring gennem samskabelse. Et af dem var sundhedsindsatsen på Bispebjerg. Her satser man på at møde borgerne gennem eksisterende strukturer såsom biblioteker, apoteker, forskellige foreninger. Økonomisk set skal der ikke indrettes, driftes og formidles

en ny klinik. Sundhedstilbudene finder sted på lokaliteter borgerne allerede kender og har deres daglige gang. Projektet bruger samskabelsen som et redskab til at indgå i eksisterende strukturer, så indsatsen på sigt kommer til at være en del af strukturen og dermed kan være med til at forankre fremtidige tiltag.

Rutine – vejen til merværdi og forankring

Hvornår er noget forankret? Er det nok at skabe et samarbejde med eksterne aktører? Og hvornår har projektmedarbejderen overflødiggjort sig selv? Ifølge Eva Sørensen fra RUC er svaret rutine, rutine, rutine. Altså rutine som endemålet for en proces over tid. Et vigtigt element i processen er inddragelse af faste strukturer i form af medarbejdere eller institutioner eksempelvis viceværten eller biblioteket. Nye samarbejder medfører altid en ekstra arbejdsbyrde for begge parter. Men med tiden vil samarbejdets arbejdsopgaver blive en del af den daglige rutine og ikke kræve ekstra energi. Da er aktiviteten forankret i en eksisterende struktur, klar til at stå på egne ben og skabe en merværdi. Merværdi skal forstås i bredeste forstand. Et vigtigt element er vidensopsamling og deling. Ved at gøre aktiviteterne til rutine blandt de faste medarbejdere og bruge eksisterende strukturer bliver erfaringerne i området og kommer andre til gavn. Normalt tager

projektmedarbejderen erfaringerne med sig, når projekterne lukker og slukker.

Samskabelse – ny vin på gamle flasker?

Selvom samskabelse er det nye sort i en tid, hvor det offentlige har lavvande i kassen, er det så overhovedet NYT? Var Ungdomshuset på Jagtvej ikke et godt eksempel på samskabelse? Bygningen blev stillet til rådighed af Københavns Kommune og de unge fyldte det med aktiviteter? På sin helt egen måde måske.

Det nye i begrebet samskabelse er det offentlige Danmarks erkendelse af, at det har behov for civilsamfundet. Tidligere finansierede og kørte kommunerne deres kvarterudviklings-projekter selv eventuelt sammen med en boligforening. At få involveret både jobcenter, og socialforvaltning var en udfordring i sig selv. Nu rækker kommunerne hånden ud til civilsamfundet og byder op til dans. I Guldborgsund Kommune har man eksempelvis kun mulighed for at stille et hus til rådighed. Skal indsatsen løfte bydelen er man afhængig af, at civilsamfundets aktører og borgerne byder ind. Heldigvis er civilsamfundet mange steder stærkt og træder ind i dansen sammen med det offentlige.

Giv aldrig op

Konferencen fandt som sagt sted på Energicenter Volden, hvor en nedlagt folkeskole er blevet et dynamisk kraftcenter fyldt med aktiviteter til gavn

for hele bydelen. Organisatorisk er udviklingsforeningen en paraplyorganisation for husets mangeartede aktiviteter, mens Fonden står for den daglige drift. Både fond og udviklingsforening har driftsoverenskomster med Københavns Kommune og drives som en socialøkonomisk virksomhed. Nikolaj Hvid, bestyrelsesformand for Fonden og medlem af bestyrelsen for udviklingsforeningen kom med ét godt råd til deltagerne. Vil man have noget igennem, og juristerne i forvaltningen siger nej, så bare spørg igen, og igen og igen. På et eller andet tidspunkt får man et ja. En anden vigtig egenskab er tålmodighed, ting tager tid. Det fik vi at føle på egen krop, temperaturen i den tidligere gymnastiksal nåede ikke op over 15C. Selvom kommunen var blevet gjort opmærksom på problemet flere måneder forinden. Det kan godt være samskabelse er det nye sort, og det offentlige byder op til dans. Men deltagerne på konferencen havde god brug for nødhjælp i form af varme drikke og flyttetæpper. Forhåbentlig bliver det ikke en del af rutinen.

På byplanlab.dk kan du finde en opsamling fra konferencen i hæftet *Samdrift giver lokal fremdrift*. ■

Om forfatteren

Charlotte Odgaard Sjælland er cand. Mag i etnologi og ansat i Dansk Byplanlaboratorium.

BYPLANMØDET 2015

Lys over Lolland set fra bussen

Udflugt ved Maribo sø

Hovedforedrag

Delmøde

Hovedforedrag

Delmøde

Udflugt ved Maribo sø

Lys over Falster set fra bussen

Handy-Print A/S